

КАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ПРЕЗИДЕНТІНІҢ ЖАРЛЫҒЫ

2022 жылғы 5 маусымда республикалық референдум өткізу туралы

Қазақстан Республикасы Конституцияның 91-бабының 1-тармағына және «Республикалық референдум туралы» Қазақстан Республикасы Конституциялық заңының 18-бабына сәйкес **ҚАУЛЫ ЕТЕМІН:**

1. 2022 жылғы 5 маусымда республикалық референдум өткізілсін.

2. «Қазақстан Республикасының Конституциясына өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» Қазақстан Республикасы Заңының жобасы «2022 жылғы 6 мамырда бұқаралық ақпарат құралдарында жарияланған «Қазақстан Республикасының Конституциясына өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» Қазақстан Республикасы Заңының жобасында баяндалған Қазақстан Республикасының Конституциясына өзгерістер мен толықтыруларды қабылдайсыз ба?» деген тұжырымдағы сауал қойылып, республикалық референдумға шығарылсын.

3. Осы Жарлық және «Қазақстан Республикасының Конституциясына өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» Қазақстан Республикасы Заңының жобасы 2022 жылғы 6 мамырда бұқаралық ақпарат құралдарында ресми түрде жариялансын.

4. Республикалық референдумды ұйымдастыру мен өткізу Референдумның орталық комиссиясының қызметін атқаратын Орталық сайлау комиссиясына, сондай-ақ референдумның аумақтық және учаскелік комиссияларының қызметін атқаратын аумақтық және учаскелік сайлау комиссияларына жүктелсін.

5. Қазақстан Республикасының Үкіметі Қазақстан Республикасының Орталық сайлау комиссиясымен, Қазақстан Республикасының басқа да орталық мемлекеттік органдарымен және жергілікті атқарушы органдарымен бірлесіп, республикалық референдумды ұйымдастыру мен өткізу жөнінде қажетті шаралар қабылдасын.

6. Осы Жарлық жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі.

Қазақстан Республикасының Президенті
Қ.ТОҚАЕВ

Нұр-Сұлтан, Ақорда, 2022 жылғы 5 мамыр
№ 888

Указ Президента Республики Казахстан

О проведении 5 июня 2022 года республиканского референдума

В соответствии с пунктом 1 статьи 91 Конституции Республики Казахстан и статьей 18 Конституционного закона Республики Казахстан «О республиканском референдуме» **ПОСТАНОВЛЯЮ:**

1. Провести 5 июня 2022 года республиканский референдум.

2. Вынести на республиканский референдум проект Закона Республики Казахстан «О внесении изменений и дополнений в Конституцию Республики Казахстан» со следующей формулировкой вопроса: «Принимаете ли Вы изменения и дополнения в Конституцию Республики Казахстан, изложенные в проекте Закона Республики Казахстан «О внесении изменений и дополнений в

Конституцию Республики Казахстан», опубликованном в средствах массовой информации 6 мая 2022 года?».

3. Официально опубликовать 6 мая 2022 года в средствах массовой информации настоящий Указ и проект Закона Республики Казахстан «О внесении изменений и дополнений в Конституцию Республики Казахстан».

4. Возложить организацию и проведение республиканского референдума на Центральную избирательную комиссию, выполняющую функции Центральной комиссии референдума, а также на территориальные и участковые избирательные комиссии, выполняющие функции территориальных и участковых комиссий референдума.

5. Правительству Республики Казахстан совместно с Центральной избирательной комиссией Республики Казахстан, другими центральными государственными органами и местными исполнительными органами Республики Казахстан принять необходимые меры по организации и проведению республиканского референдума.

6. Настоящий Указ вводится в действие со дня опубликования.

**Президент
Республики Казахстан
К. ТОКАЕВ**

Нур-Султан, Акорда, 5 мая 2022 года
№ 888

Қазақстан Республикасының Президенті
Қасым-Жомарт Тоқаевтың
Қазақстан халқына Жолдауы

Послание Президента Республики Казахстан
Касым-Жомарта Токаева народу Казахстана

**ЖАҢА ҚАЗАҚСТАН:
ЖАҢАРУ МЕН ЖАҢҒЫРУ ЖОЛЫ**

**НОВЫЙ КАЗАХСТАН:
ПУТЬ ОБНОВЛЕНИЯ И МОДЕРНИЗАЦИИ**

Нұр-Сұлтан, Ақорда, 2022 ж.

**Қазақстан Республикасының Президенті
Қ.-Ж. Тоқаевтың
Қазақстан халқына Жолдауы**

**ЖАҢА ҚАЗАҚСТАН:
ЖАҢАРУ МЕН ЖАҢҒЫРУ ЖОЛЫ**

**НОВЫЙ КАЗАХСТАН:
ПУТЬ ОБНОВЛЕНИЯ И МОДЕРНИЗАЦИИ**

Қымбатты отандастар!

Қадірлі қауым!

Бүгінгі Жолдаудың мән-маңызы айрықша. Оның арқалайтын жүгі бір жылмен шектелмейді, ауқымы кең, мазмұны да бөлек. Біз алдымызға биік мақсаттар қойып отырмыз. Өздеріңізбен бірге Жаңа Қазақстанды құруға кірістік.

Баршаңызға мәлім, былтыр егемендіктің маңызды белесіне жеттік. Тарихи өлшеммен қарағанда 30 жыл тым көп уақыт емес. Халқымыз Тұңғыш Президент Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаевтың басшылығымен осы кезеңде ауқымды жұмыс атқарды, көптеген табыстарға қол жеткізді.

Алайда, береке-бірлігімізді сақтамасақ, жетістіктеріміздің бәрінен айырылып қалуымыз мүмкін. Қаңтардағы дүрбелең кезінде бұған көзіміз анық жетті. Бұл оқиғалар бүкіл қоғамды дүр сілкіндірді. Халқымыз бұрын-соңды болмаған қауіп-қатермен бетпе-бет келді. Мемлекетіміздің тұтастығына және егемендігімізге зор қауіп төнді. Осы күндерде жұртымыз Тәуелсіздіктің қадір-қасиетін жан-жүрегімен сезінді. Татулық пен тұрақтылық, тыныштық пен бейбітшілік қаншалықты маңызды екенін жете түсінді.

Біз мызғымас бірліктің арқасында мемлекетімізді қорғап қалдық. Уақтылы және батыл шешім қабылдап, лаңкестерге тойтарыс бердік.

Мен қашанда бәрін ашық айтып жүрмін. Индет кезінде қалыптасқан ахуал жөнінде жұртшылыққа үнемі ақпарат беріп отырдым. Кешегі қатерлі күндерде Мемлекет басшысы ретінде халыққа арнап бірнеше үндеу жасадым. Барлық жағдайды азаматтарымызға жан-жақты түсіндіріп, азаматтарымызға жеткіздім. Әрбір шешімді еліміздің мүддесіне сай қабылдадым. Бұл – мен үшін бұлжымас ұстаным.

Өкінішке қарай, бүлікшілердің, қарақшылардың, лаңкестердің кесірінен қаншама азаматымыз қаза болды. Мен қара жамылған отбасылардың қайғысына ортақтасып, тағы да көңіл айтамын. Біз мұндай жағдай енді ешқашан қайталанбауы үшін бәрін жасаймыз.

Қазақта «Өткен күннен алыс жоқ, келер күннен жақын жоқ» деген сөз бар. Біздің парызымыз – қанды қылмыс жасалғанын ұмытпай, барлық содырлар мен лаңкестерді жазаға тарту. Халқымыз осы оқиғадан сабақ ала білуі керек. Елдің тыныштығын бұзып, қауіпсіздігіне нұқсан келтіретін әрекетке ешқашан жол бермеуге тиіспіз.

Ашығын айтсақ, қазір қоғамда түрлі қауесет тарауда. Бұл ахуал жалған түсінік қалыптастырып, елді адастырады. Сондықтан өткен оқиғалар туралы нақты мәліметті жариялап, оған баға беру өте маңызды. Тіпті, қасиетті парызымыз деуге болады. Жұрт оның астарына үңіліп, себебін терең түсінуі қажет.

Күні кеше ғана Парламент қабырғасында арнайы тыңдау өтті. Онда құқық қорғау органдары тергеу қорытындылары туралы толық есеп берді. Турасын айтқанда, мұндай кең ауқымды талқылау ешқашан болмаған. Депутаттарға және бұқаралық ақпарат құралдарына бәрі ашық айтылды. Қоғамды мазалаған

сұрақтарға жауап берілді. Бұл қаңтар оқиғасына әділ баға беруге, ең алдымен, биліктің мүдделі екенін көрсетеді. Мен мұны толық қолдаймын, біз ақиқатты айтуымыз керек. Бұл – менің жеке қағидатым.

Қазір тергеу жұмыстары жүргізіліп жатыр. Осы мәселемен арнайы мекемеаралық шұғыл тергеу тобы айналысуда. Құқық қорғау органдарына жасалып жатқан жұмыс нәтижесін үнемі жариялап отыруды тапсырамын.

«Қасіретті қаңтар» оқиғалары мен одан кейінгі төтенше жағдай кезінде түрлі құқық бұзушылықтар жасағаны үшін екі мыңға жуық адам ұсталды. Мен сол кезде Бас прокуратураға олардың қандай кінәсі барын анықтауды және ауыр қылмысы болмаса, жазасын жеңілдетуді тапсырдым. Соның нәтижесінде көптеген азаматтар қамаудан босатылды.

Ал, нағыз қылмыс жасаған адамдар заң алдында толығымен жауап береді. Басқаша әрекет ету, яғни, бедел жинау үшін байбалам салып, қосақ арасында жүргендер мен арандатушыларға жеңілдік жасау – жазықсыз құрбан болған жандардың аруағын сыйламау деген сөз.

Бірнеше жүз адамның үстінен қылмыстық іс қозғалды. Біз құқық қорғау органдарының қызметкерлері ұсталған адамдарды тергеу барысында тыйым салынған тәсілдерді қолданғаны, тіпті оларды азаптағаны туралы фактілер болғанын ашық айттық. Орта ғасырлардан қалған осындай жабайылық кез-келген өркениетті қоғамның қағидаттарына қайшы келеді. Бұл – біз үшін де мүлде жат қылық. Мұндай сорақы оқиғалар болғаны жайлы айтыла бастаған сәтте-ақ, мен оны мұқият тексеруді тапсырдым.

Сонымен бірге Адам құқықтары жөніндегі уәкіл алғашқы күндерден жұмысқа белсене араласты. Құқық қорғаумен айналысатын азаматтар мен Ұлттық қоғамдық сенім кеңесінің мүшелері оқшаулау орындарына кедергісіз кіріп, қаңтар оқиғасына қатысушылардың қамаудағы жай-күйімен танысты, олардың шағымдарын қарады.

Омбудсмен және беделді заңгерлер жетекшілік ететін тәуелсіз қоғамдық комиссиялар прокуратура органдарымен тығыз жұмыс істеді, пікірлерін ашық айтып, өз ұстанымдарын қорғады. Мұндай жұмыс тәсілі тергеу үдерісінің ашық және демократиялы екенін көрсетті, әрбір өтініш пен арыз-шағымды жеке-жеке қарауға мүмкіндік берді. Соның нәтижесінде заңға қайшы үкім шығару ықтималдығы едәуір азайды.

Азаматтық қоғам мен құзырлы органдар осылай ашық ынтымақтастық орнататын тәжірибе біздің елімізде берік орнығуға тиіс. Осы мүмкіндікті пайдаланып, қоғам белсенділері мен заңгерлерге азаматтық ұстанымы және біліктілігі үшін ризашылығымды білдіремін.

Қазір алдын-ала қорытындылар дайын. Біз теріс пиғылды адамдардың мемлекеттік төңкеріс жасамақ болғанын нақты білеміз. Осы ретте, бүлікшілер не үшін мұндай қадамға барды деген сұрақ туындайды. Жауабы – айдан анық.

Соңғы жылдары біз Қазақстанды түбегейлі жаңғыртуға, трансформациялауға көштік. Түрлі салада ауқымды өзгерістер басталды. Бұл кейбір ықпалды адамдарға ұнамады. Олар жылдар бойғы заңсыз әрекеттерін одан әрі жалғастыра беруді көздеді. Неғұрлым жоғары билікке ие болуды

көкседі. Сол үшін көнігі қылмыскерлер, қарулы бандылар мен опасыз шенеуніктер бірігіп, астыртын топ құрды.

Ішкі және сыртқы жауларымыз өзара ымыраласып, билікті басып алғысы келді. Олар халықтың наразылық шеруін басқа арнаға бұрып, жұртты қасақана арандатты. Лаңкестер мемлекеттік органдарға, стратегиялық нысандар мен бизнеске тиесілі ғимараттарға шабуыл жасады. Билікке күйе жағу үшін бейбіт тұрғындарға оқ атты. Осының бәрін шетелдегі радикалды күштер өз мақсатына пайдаланғысы келді. Олар Қазақстанды қақтығыс алаңына айналдырып, елге ойран салмақ болды. Бейбіт өміріміздің тас-талқанын шығаруды жоспарлады. Президентті биліктен кетіргісі келді.

Шын мәнінде, бұл мемлекеттілігімізге төнген аса қауіпті сын-қатер болды. Бірақ, қастандық жасаушылардың арам пиғылы іске аспады. Мен ең қиын сәтте, қандай жағдай болса да, ақырына дейін халқыммен бірге боламын деп ашық айттым.

Бабаларымыз «Іштен шыққан жау жаман» деп бекер айтпаған. Төңкеріс жасауға ұмтылғандардың арасында белгілі адамдар болды. Жоғары лауазым иелері мемлекетке сатқындық жасады. Опасыздардың ішінде әскери және арнаулы органдардың басшылары да бар. Олар Күштік құрылымдардың заңға сәйкес қимылдауына кедергі келтірді. Мемлекет басшылығына қалалардағы ахуал туралы жалған ақпарат берді. Тіпті, арнайы үкіметтік және басқа да байланыс арналарын өз бақылауына алды. Бір сөзбен айтсақ, олар елді ыдырату үшін ойларына келген барлық тәсілді қолданды.

Соның салдарынан Ұжымдық қауіпсіздік туралы шарт ұйымынан көмек сұрауға мәжбүр болдық. Бұл қадам ішкі және халықаралық нормаларға сай жүзеге асырылды. Бітімгершілік күштері елімізде бір де бір оқ атқан жоқ. Стратегиялық маңызы бар нысандардың қауіпсіздігін ғана қамтамасыз етті. Бұған алдын-ала жасалған келісімнің нәтижесінде қол жеткіздік. Жағдай тұрақтанған соң, екі аптадан кейін олар Қазақстаннан толық шығарылды.

Бұл – көптарапты қарулы контингент, оның құрамында Қазақстан да бар. Бітімгершілік миссиясының маңызды рөлін жоққа шығаруға болмайды. Бірақ, түптеп келгенде, біз содырларды өз күшімізбен жеңдік.

Осы орайда, бір мәселеге жеке тоқталғым келеді. Сатқындардың опасыздығы құқық қорғау органдарының беделіне нұқсан келтірмеуге тиіс. Онда қызмет ететін азаматтар да – өз бауырларымыз. Олар елмен бірге екенін, туған халқы үшін қасық қаны қалғанша күресетінін дәлелдеді. Отан алдындағы антына адал болып, мемлекетімізді жанқиярлықпен қорғады. Мен сын сағатта қатерге қаймықпай қарсы тұрған тәртіп сақшыларына ризашылық білдіремін.

Сондай-ақ, азаматтарымыз ерікті түрде өз ішінен жасақ құрып, қоғамдық тәртіпті сақтауға атсалысты. Жауапты сәтте бірлік пен жанашырлықтың бірегей үлгісін көрсеткен барша азаматтарға алғыс айтамын.

Осы күндерде халқымыз кез-келген қауіп-қатерді жеңе алатын біртұтас ел екенін танытты. Отаншылдық рухының арқасында қасиетті Тәуелсіздігімізді сақтап қалды.

Шын мәнінде, қаңтар оқиғалары мемлекеттілігіміз үшін зор сынақ болды. Біз жардың шетінде тұрдық. Бір қадамды қате жасасақ немесе батыл әрекет етпесек, мемлекетіміз құрдымға кететін еді.

Күштік құрылымдар мен олардың сыбайластарының өзара ымыраласуына қатысты іс бойынша тергеу құпия жағдайда қарқынды жүргізіліп жатыр. Алдымызда куәгерлерден жауап алу, сараптама жасау және түрлі мәліметтерді зерделеу сияқты қыруар жұмыс бар.

Бір нәрсені нақты айта аламын: қаскөйлер мұқият ойластырылған ауқымды операция ұйымдастырды. Олар халқымыздың және шетел қоғамдастығының алдында мемлекеттің жоғары басшылығының абыройын төгіп, биліктен тайдыруды көкседі. Кәсіби дайындықтан өткен содырларды өз мақсатына жету үшін еш тартынбастан пайдаланды. Оларға еліміздің ең ірі шаһары – Алматыны күл талқан етуді, жұртты әбден үрейлендіріп, дүниеден біржола түңілдіруді, елдегі ахуалдың быт-шытын шығарып, бей-берекет қылуды тапсырды.

Сондықтан кімнің қандай лауазым иеленіп отырғанына, қоғамдағы орны қандай екеніне қарамастан осы қайғылы оқиғаларға кінәлі адамдар түгелдей лайықты жазасын алады деп уәде беремін.

Сол күндері қатаң әрі шұғыл шара қабылдаудан басқа амал қалған жоқ. Мен ең шешуші сәттерде елім үшін қолымнан келгеннің бәрін жасадым. Бұл – менің президенттік әрі перзенттік борышым.

Құрметті депутаттар!

Халыққа қажетті реформаларды жүзеге асыру – менің Мемлекет басшысы ретіндегі басты міндетім. Саяси жаңғыру болмаса, елімізді орнықты дамыту, ауқымды әлеуметтік-экономикалық өзгеріс жасау мүмкін емес. Бұл – анық нәрсе. Біз екі жарым жылдың ішінде осы бағытта нақты нәтижеге қол жеткіздік.

Мен осыған дейін саяси реформалардың төрт топтамасын ұсындым. Соның аясында қоғамды одан әрі демократияландыруға бағытталған бірқатар маңызды бастама жүзеге асты. Тек саясат саласының өзінде оннан астам заң қабылданғанына қарап, қоғамда болып жатқан оң өзгерістердің ауқымы қандай екенін бағамдауға болады. Мысалы, бейбіт жиналыстар туралы жаңа, демократиялық заңды алайық. Бұл құжат белсенді азаматтарға, оның ішінде оппозициялық көзқарастағы қоғам белсенділеріне еш кедергісіз шеру өткізуіне, сол жерде ой-пікірлерін емін-еркін айтуына мүмкіндік берді. Бұл жаңашылдық елімізде жаңа саяси мәдениеттің тамыр жаюына, қоғамдағы өзара жауапкершілік пен сенімнің артуына жол ашты. Дегенмен, жұртты арандатқысы келетін кейбір белсенділер демократиялық сипаттағы осы заңның өзіне бағынбау, тіпті оны бұзу керек деп санайды.

Мен бұдан былай ешқандай жұмсақтық көрсетпейтінімізді мәлімдеймін. Басқа да заңдар сияқты бұл заңның талаптары да мүлтіксіз орындалуға тиіс.

Баз біреулердің жауапсыздығы мен бейбастақ әрекеттері заңды сыйлайтын азаматтарымыз үшін тым қымбатқа түсті. Заң бәріне ортақ, оған биліктегі азаматтар да, қоғам белсенділері де бірдей бағынуға тиіс.

Саяси өзгерістер азаматтардың жергілікті өзін-өзі басқару ісінен бастап, жалпыұлттық сипаттағы мәселелерге дейін, яғни барлық деңгейде шешім қабылдауға дайын екенін көрсетті.

Саяси трансформация бүкіл салада тамыр-таныстық пен монополияны түбірімен жойып, адал әрі әділ «ойын ережесін» қалыптастыруды көздейді. Бірақ, осы ниет пен жұмыс қарқыны жұрттың бәріне бірдей ұнай бермейтіні анық.

Бәрін де бармақ басты, көз қыстымен шешіп үйренген адамдар бұған дейінгі артықшылықтары мен табыс көздерін жоғалтып алудан зәре-құты қалмай қорқуда. Олар біздің мемлекеттілігіміздің тұғырын шайқалту үшін дереу іске кірісті. Тіпті, өз халқына қарсы шықты деуге болады.

«Қасіретті қаңтар» күндерінен кейін көптеген адамдар «бәрі кері кетеді, билік жаңғыру қарқынын бәсеңдетеді» деп ойлады. Бірақ, біз алған бетімізден қайтпаймыз. Керісінше, қоғамның барлық саласында жасалып жатқан жүйелі өзгерістердің қарқынын үдете түсеміз.

Мен бүгін ұсынып отырған бастамалар қаңтар оқиғаларынан әлдеқайда бұрын мұқият ойластырылып, пысықталған. Ашығын айтайын, маған «асықпайық, заман жақсарғанға дейін бұл жоспарды қоя тұрайық» деп ақыл қосқан сарапшылар мен мемлекеттік қызметшілер де болды. Олар қазіргі ахуалды өз мүддемізге пайдалануға мүмкіндік туып тұрса, жүйені өзгертудің не қажеті бар деді.

Енді біреулер геосаяси ахуал қатты шиеленісіп тұрған кезде елді «горбачевтік қайта құрудағы» сияқты берекесіздік жайлап, көше демократиясы белең алып кете ме деген орынды қауіптерін айтты. Бірақ, мен елімізге түбегейлі реформалар қажет екеніне бек сенімдімін. Әйтпесе, тоқырауға тап боламыз. Біз оның салдары мемлекетті қалай күйрететінін тарих қойнауына кеткеніне көп бола қоймаған кеңес тарихынан жақсы білеміз.

Кешегі қаңтар оқиғаларына да еліміздегі тоқыраудың салдары белгілі бір деңгейде әсер етті. Мен соңғы екі айдың ішінде әлеуметтік-экономикалық салада, ұлттық және қоғамдық қауіпсіздікті қамтамасыз ету ісінде, ең алдымен, жүзеге асыру қажет болатын міндеттерді айқындап бердім.

Мен бүгін еліміздің саяси жүйесін кешенді жаңғырту бағдарламасын ұсынғалы отырмын. Бұл құжат, ең алдымен, қоғамның қажеттілігіне және сұранысына негізделген.

Парламент депутаттары, Конституциялық кеңес, Орталық сайлау комиссиясы, Жоғарғы Сот және беделді сарапшылардың ұсынымдары назарға алынды. Ұлттық қоғамдық сенім кеңесінде осы тақырып бойынша пікірталас өтті. Құжатты әзірлеу кезінде зерттеушілер мен қоғам қайраткерлерінің, саяси партиялар мен үкіметтік емес ұйымдардың ұсыныстары да мұқият зерделенді.

Жалпы, ұсынылып отырған реформаларды біздің қоғамдағы алуан түрлі көзқарастардың жиынтық көрінісі деуге болады. Осыған дейін қолға алынған өзгерістердің заңды жалғасы іспетті бұл бастамалар екі өзекті міндетті шешеді.

Біріншіден, қоғамды дәйекті түрде демократияландыруға септігін тигізеді.

Екіншіден, мемлекеттің орнықты әрі басқаруға икемді болуын қамтамасыз етеді. Бұл ел ішінде болып жатқан іргелі қоғамдық өзгерістер мен шиеленісе түскен геосаяси тартыс кезінде айрықша маңызды.

Қазіргі халықаралық ахуал қырғи-қабақ соғыстың ең қиын кезеңін еске түсіреді. Бірақ, шегіне жете буырқанған, мемлекеттер қатаң санкциялармен тірескен, жер жүзіне қандай кесірі тиетіні беймәлім болып тұрған бүгінгі жағдайды адамзат бұрын-соңды көрмеген теңдессіз қиындық деуге әбден болады. Сондықтан, біз үшін көздеген мақсаттан ауытқымаудың, еліміздің тұтастығын, жалпыұлттық бірлігі мен тілектестігін сақтаудың өмірлік маңызы бар.

Реформа жасап жатырмыз деген атақ үшін ғана реформа жасаудың ешкімге қажеті жоқ. Мен мұны бірнеше рет айттым. Біз бұл өзгерістерді жұртқа жақсы көріну үшін жасамаймыз. Құлаққа жағымды, бірақ орындалуы екіталай, күмәнді көрсеткіштерге алданбаймыз.

Қағаз бетінде ғана жүзеге асырылған, бірақ шындыққа еш жанаспайтын жалған табыстарға масаттанып отыратын заман келмеске кетті. Халыққа көпірме сөз, бос уәде емес, көзбен көріп, қолмен ұстауға болатын оң өзгерістер керек.

Біз кез келген мәселені ашық айтып, оны шешудің оңтайлы жолдарын бірге іздеуіміз қажет. Экономикадағы, саясаттағы жасанды монополияларды түбірімен жоюға тиіспіз. Оның орнына ашық әрі әділ бәсеке орнату өте маңызды. Себебі нағыз бәсеке болғанда ғана халықтың әл-ауқаты артып, жағдайы жақсарады.

Бүкіл құзырет бір қолда болуына негізделген басқару жүйесі қазір өзінің тиімділігін жоғалтты. Бұл жүйе көзқарасы мен ұстанымы әрқилы азаматтық қоғамды ұйыстыра алмайды. Сондықтан біз Қазақстанды дамытудың саяси моделін өзгерту үшін әр қадамды мұқият ойластыра отырып жасауымыз керек.

Мен бұл жерде, ең алдымен, басқарудың суперпрезиденттік үлгісінен мықты Парламенті бар президенттік республикаға біржола көшу туралы айтып отырмын. Мұндай жүйе билік институттарының тепе-теңдігі оңтайлы болуын қамтамасыз етіп, елімізді орнықты дамытуға септігін тигізеді.

Алдымызда Парламенттің рөлін күшейту міндеті тұр. Бұл «Халық үніне құлақ асатын мемлекет» тұжырымдамасын табысты жүзеге асыруға жол ашады. Біз болашақта қандай ел болатынымызды нақты білеміз. Жаңа Қазақстанды азаматтық қоғамы қалыптасқан тиімді мемлекетке айналдырамыз. Осыған орай «Күшті Президент – ықпалды Парламент – есеп беретін Үкімет» қағидатын басшылыққа аламыз. Бүгін мен осы стратегиялық мақсатымызға жетуге мүмкіндік беретін бірқатар бастамаларды ұсынамын.

I. ПРЕЗИДЕНТТІҢ ӨКІЛЕТТІГІ ТУРАЛЫ

Мен бұған дейін айтқанымдай, Қазақстанда суперпрезиденттік басқару үлгісі қалыптасты. Дамудың бастапқы кезеңінде мемлекетімізге мұндай үлгі қажет болды. Бірақ, біз бір орында тұрған жоқпыз. Қоғам да, еліміз де өзгеруде. Саяси жүйеміз жаңа жағдайларға бейімделуге тиіс.

Қазір бізде барлығы Президентке келіп тіреледі. Бұл – дұрыс емес. Біртіндеп бұдан бас тартуымыз қажет. Мен үшін мемлекеттің ұзақмерзімді мүддесі биліктің қосымша мүмкіндіктеріне және уақытша ықпалына қарағанда әлдеқайда маңыздырақ. Сол себепті мен Amanat партиясының қаңтар айындағы съезінде ұйымның төрағалығынан биыл бас тартатынымды мәлімдедім.

Партияның мемлекеттік аппаратқа кірігуіне мүлдем жол бермеген жөн. Саясаттағы монополия түрлі әлеуметтік кеселді туындататыны және мемлекетті дағдарысқа ұшырататыны анық. Саяси үстемдікке барынша шектеу қою қажет.

Президент өзінің өкілеттігін атқару кезеңінде партияға мүшелігін тоқтата тұруға міндетті екенін заң жүзінде ресімдеуді ұсынамын. Бұл норма саяси бәсекені арттырып, барлық партияның дамуына бірдей жағдай жасайды. Осылайша, біз еліміздің болашақтағы көшбасшыларын негізгі саяси институттарды өзіне бағындырып алуға құмар болудан сақтаймыз. Дәл сол сияқты, Орталық сайлау комиссиясының, Есеп комитеті мен Конституциялық кеңестің төрағалары және мүшелері міндетті түрде партиядан шығуы керек деген норманы да заңнамаға енгізген жөн.

Барлық өкілеттікті бір қолға шоғырландырған орталықтағы жағдай аймақтарда да қайталанатынын көріп отырмыз. Сол себепті әкімдер мен олардың орынбасарларына партия филиалдарында да лауазым иеленуге заң жүзінде тыйым салу керек. Мұндай шешімдер көпполюсті партиялық жүйе қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Саяси және экономикалық қызметтің монополиялануы қаңтар оқиғаларының туындауына басты себеп болғаны бүгінде бүкіл қоғамға мәлім.

Біз «Қасіретті қаңтардан» мынадай маңызды сабақ алдық: мемлекеттегі ең жоғары лауазымды тұлғаның қолында барлық өкілеттіктің шоғырлануы оған жақын тұлғалар мен қаржылық-олигархиялық топтардың ықпалын орынсыз күшейтеді. Сосын олар мемлекетті жеке меншігі сияқты көре бастайды.

Қай елде болса да, тамыр-таныстық кадр іріктеу ісін бұрмалап, сыбайлас жемқорлықтың тамыр жаюына әкеп соқтырады. Тамыр-таныстық пен рушылдық құрдымға бастайтынын нақты ұғыну қажет. Мұндай қарым-қатынас шағын ғана топтың шалқып өмір сүруіне жол ашады. Ал, өзгелерді өмірінің ешқандай болашағы жоқ екеніне біржола мойынсұнып, тек өлместің күнін көру үшін арпалысуға мәжбүрлейді.

Барлық азаматтарға бірдей мүмкіндік берілетініне Мемлекет басшысы мызғымас кепіл болуға тиіс. Сондықтан Президенттің жақын туыстарына саяси мемлекеттік қызметші болуға және квазимемлекеттік секторда басшылық

лауазымдарды иеленуге заң жүзінде тыйым салынады. Мұндай норманы Конституцияға енгізсек те артық болмайды деп санаймын.

Президенттің өкілеттігі неғұрлым көп болса, ол соғұрлым шексіз биліктің иесіне айналады. Мемлекет басшысы облыс, республикалық маңызы бар қала әкімдері шығарған актілерді жоюға немесе ондай құжаттардың қолданылуын тоқтата тұруға құқылы. Бұл норма «қолдан басқарудың» орынсыз тәжірибесінің орнығуына әкеп соқтырады және жергілікті атқарушы органдардың дербестігін әлсіретеді. Оның үстіне қазір Президенттің аудан, тіпті ауыл әкімдерін лауазымынан босатуға құқығы бар. Мұндай заң нормаларын жою керек.

Президентті тым көп өкілеттігінен айыру еліміздегі саяси жаңғыру үдерісінің тек ілгері басуын қамтамасыз етеді. Ұсынылып отырған бастамалар «ойын ережесін» түбегейлі өзгертіп, қоғамды одан әрі демократияландыру үшін берік негіз қалыптастырады.

II. ӨКІЛДІ БИЛІК ТАРМАҒЫН ҚАЙТА ҚҰРУ

Біз Президенттің өкілеттігін біртіндеп қысқарта отырып, Парламенттің рөлін айтарлықтай арттыруымыз керек. Сол арқылы мемлекетіміздің институционалдық тұғырын нығайтамыз. Шын мәнінде, елімізде өкілді билік тармағы мықты болуы қажет.

Халықтың сенім мандатына ие болған депутаттарға жоғары жауапкершілік жүктеледі. Олар мемлекетімізді өркендету ісіне белсене атсалысуға тиіс. Ең алдымен, Сенатты жасақтау тәртібін және оның бірқатар функциясын қайта қараған жөн.

Қазіргі таңда жоғарғы палата 49 депутаттан тұрады. Яғни, әр өңірден екі сенатор сайланады және 15 сенаторды Президент тағайындайды. Мұндай құрылым аймақтардың ерекшелігін ескеруге және заң шығару үдерісіне Мемлекет басшысының тікелей ықпал етуіне мүмкіндік беріп келді. Өз уақытында бұл барынша озық әрі тиімді тәжірибе болды. Бірақ біз алға қарай қадам басуымыз керек.

Президенттің Сенаттағы квотасын бақылаудың құралы емес, Парламентте өкілдері аз әлеуметтік топтардың үні мен ой-пікірін ескеру тетігі ретінде қарастырған жөн. Осы орайда мен Президенттің Сенаттағы квотасын 15-тен 10 депутатқа дейін азайту туралы шешім қабылдадым. Оның бесеуін Қазақстан халқы Ассамблеясы қазіргідей сайламайды, тек ұсынатын болады.

Парламенттің төменгі палатасында еліміздегі түрлі саяси көзқарастар көрініс табуға тиіс. Ешкімге жасанды артықшылық берілмеуі керек. Осылайша, біз Қазақстан халқы Ассамблеясының Мәжілістегі квотасын жоямыз. Менің ойымша, бұл – саяси жағынан да, заңдық тұрғыдан да дұрыс қадам. Бұл квота Сенатқа ауысады және 9-дан 5 депутатқа дейін кемиді. Соның нәтижесінде Мәжілістегі депутаттардың жалпы саны азаяды. «Аз болса да, саз болғаны» жақсы. Мұндай өзгеріс түрлі этностық топтарға мандат беріп, олардың үні жоғарғы палатада естілуіне мүмкіндік жасайды. Жалпы, Сенаттың жоғарғы палата ретінде жұмыс істеуін дұрыс әрі орынды деп санаймын.

Әлемде құрылымы унитарлы және Қазақстанға қарағанда халқы аз мемлекеттер жеткілікті. Соған қарамастан, бұл елдер қос палаталы парламент жасақтаған. Мысалды алыстан іздеудің қажеті жоқ, Еуропада да осындай тәжірибе бар.

Ал, біздің Сенат әр өңіріміздің мүддесін қорғайтын палатаға айналуға тиіс. Соған сәйкес оның өкілеттігін реформалау қажет. Конституцияға сәйкес, Сенаттың Мәжіліс мақұлдаған заң жобаларын қабылдауға немесе қабылдамауға құқығы бар. Яғни, Мәжіліс іс жүзінде жоғарғы палатаның қарсылығын еңсере алмайды. Неғұрлым тепе-тең парламенттік жүйе қалыптастыру үшін бұл тәжірибені қайта қараған жөн.

Осы орайда, Сенатқа Мәжіліс қабылдаған заңдарды тек мақұлдау немесе мақұлдамау құқығын беретін норма енгізген дұрыс деп санаймын. Соған сәйкес, заң қабылдау құқығы Мәжіліске ғана тиесілі болады.

Ал, Сенаттың өкілеттігін Конституциялық кеңес пен Жоғары сот кеңесінің төрағасы лауазымына ұсынылатын кандидаттарға келісім беру құқығымен толықтырған жөн. Бұл өзгеріс саяси жүйедегі тепе-теңдік және тежемелік механизмдерін елеулі түрде нығайта түседі, заң шығару үдерісін едәуір жеңілдетеді. Сонымен қатар, төменгі палатаның құзыретін кеңейту қажет.

Елімізде көптеген ауқымды жобалар, бағдарламалар бар. Бірақ, түрлі себептерге байланысты оларды жүзеге асыру барысы көңіл көншітпейді. Сондықтан Парламент республикалық бюджеттің сапалы орындалуына бақылауды күшейтуі қажет.

Осы орайда Есеп комитетінің орнына Жоғары аудиторлық палата құруды ұсынамын. Оның төрағасы Мәжіліс депутаттары алдында жылына екі рет есеп беруге тиіс. Осылайша, Мәжілістің мәртебесі арта түседі.

Азаматтардың өкілді билікке деген сенімін нығайту үшін мәслихаттарға баса мән берген жөн. Мықты мәслихаттар өзекті мәселелердің шешімін табуға және аймақтардағы тұрмыс сапасын жақсартуға әсер ете алады. Олардың рөлін арттырып, дербестігін қамтамасыз ету үшін Мәслихат төрағасы лауазымын енгізген жөн.

Сондай-ақ, мәслихаттардың ықпалын барынша күшейту үшін облыс әкімдерін тағайындау тәртібін өзгерту қажет деп санаймын. Қазір мәслихат депутаттары Мемлекет басшысы ұсынатын бір ғана кандидатураға келісім береді немесе келісім бермейді. Осы ретте, заңнамаға Президенттің облыс және республикалық маңызы бар қала әкімі лауазымына кем дегенде екі кандидатураны баламалы негізде ұсыну құқығын реттейтін түзетулер енгізу қажет. Осылайша, Президент облыс және республикалық маңызы бар қала әкімдерін мәслихаттарда қарау нәтижесін ескеріп тағайындайды. Бұл – өңір басшылары жанама сайлау арқылы қызметке келеді деген сөз. Бірақ, Мемлекет басшысының аймақ басшыларын мәслихаттардың келісімінсіз орнынан босату құқығы сақталады. Өкілді билік тармағын өзгерту жөніндегі бұл жаңашылдықтардың бәрі парламенттік мәдениеті жоғары және ықпалды халық қалаулылары бар Жаңа Қазақстанды құруға бағытталған.

III. САЙЛАУ ЖҮЙЕСІН ЖЕТІЛДІРУ

Саяси жаңғырудың басты мақсаты – азаматтардың мемлекетті басқару ісіндегі рөлін арттыру. Бұл жұмысты сайлау үдерісі арқылы да жүзеге асырамыз. Біз осыдан 15 жыл бұрын конституциялық реформа аясында Мәжіліс депутаттарын пропорционалды тәсілмен сайлауға көштік. Ал 2018 жылдан бастап мәслихат депутаттарын да осы үлгімен сайлайтын болдық. Бұл қадамдар еліміздегі партиялық жүйені дамытуға тың серпін берді. Алайда, оның жағымсыз тұстары да байқалды.

Партияда жоқ азаматтар Мәжіліске ғана емес, жергілікті өкілді органдарға да сайлана алмайтын болды. Мұны ашық мойындауымыз керек. Соның салдарынан халықтың сайлау науқанына қызығушылығы күрт төмендеді. Сайлауды керек қылмайтын адамдардың қатары көбейді. Олар өздерінің дауысы маңызды екеніне, ел өмірін жақсартуға ықпал ете алатынына сенбейтін болды. Ашығын айтсақ, қазір жұрт депутаттарды аса тани бермейді. Осындай жағымсыз жайттарды ескере отырып, мен аралас сайлау жүйесіне көшуді ұсынамын. Сол кезде барлық азаматтардың құқығы толық ескеріледі.

Пропорционалды-мажоритарлы үлгіде сайлаушылардың мүддесі ұлттық және өңірлік деңгейде толық көрініс табады. Мәжілістің депутаттық корпусының 70 пайызы пропорционалдық, 30 пайызы мажоритарлық тәсілмен жасақталатын болады.

Сонымен бірге аралас сайлау үлгісі облыстар мен республикалық маңызы бар қалалардағы мәслихаттар сайлауына да енгізіледі. Сайлаудың осы тәсіліне оралу біз үшін өте маңызды. Бұл қадам – партиялардың Мәжіліс пен мәслихатқа өту шегін төмендету үшін осыған дейін қабылданған шешімнің заңды жалғасы.

Бұдан былай мажоритарлық жүйе бойынша әрбір аймақ Парламенттің төменгі палатасына өзінің кемінде бір депутатын сайлай алады. Жаңа үлгі көзқарасы әртүрлі азаматтардың Мәжіліске келуіне мүмкіндік береді.

Сондай-ақ, аудандар мен қалалардағы сайлауды толығымен мажоритарлық жүйеге көшіруді ұсынамын. Бұл жүйе жергілікті жерде бәсекелі саяси орта қалыптастырады. Оған қоса, елдің алдында беделі бар жаңа тұлғалардың саясатқа келуіне жол ашады.

Императивті мандатқа көшу де депутаттардың сайлаушылармен өзара байланысын нығайта түседі. Бір сөзбен айтқанда, енді сайлау алдында берген уәдесін орындамаған депутатты кері қайтаруға болады. Бұл – халық қалаулыларына ықпал етудің тағы бір жолы. Осы ұстаным демократия дәстүрлерін едәуір нығайтады. Өзара жауапкершілік пен сенімге негізделген жаңа саяси мәдениетті қалыптастырады.

Пропорционалды және мажоритарлы жүйе қатар қолданылса, саяси партиялардың рөлі сақталады. Олар еліміздегі азаматтық қоғамның басты институттарының бірі ретінде қала береді. Сонымен бірге бұл жүйе сайлауды әділ өткізуге және мемлекетті тиімді басқаруға мүмкіндік береді. Аралас сайлау үлгісі азаматтардың саяси белсенділігін арттырып, елімізді жаңғырту үдерісіне жұмылдыра түседі деп сенемін.

IV. ПАРТИЯЛЫҚ ЖҮЙЕНІ ДАМУ МҮМКІНДІКТЕРІН КЕҢЕЙТУ

Жаңа Қазақстанды құру ісі адал әрі еркін саяси бәсеке болуын қамтамасыз етуден бастау алады. Осыған байланысты, біз партияларды институционалдық және ұйымдастырушылық жағынан дамытуға барынша қолайлы жағдай жасауымыз керек.

Партияларды тіркеу ресімі едәуір жеңілдейді. Тіркеу шегін 4 есеге – 20 мыңнан 5 мың адамға азайтқан жөн. Өңірлердегі өкілдер саны 600-ден 200 адамға төмендетіледі. Партия құру үшін азаматтардың бастамашыл тобының ең төменгі саны үштен бірге, яғни 1000-нан 700 адамға азаяды. Сондай-ақ, құрылтай съезін өткізуге және филиалдарды құруға берілетін уақыт көбейеді. Бұл мәселелерді либералдандыру еліміздегі саяси кеңістікті дамыту үдерісін едәуір жандандырады. Өз сайлаушыларының қордаланған проблемаларын сауатты жеткізіп, тиімді шешуге қабілетті жаңа партиялар пайда болады.

V. САЙЛАУ ҮДЕРІСІН ЖАҢҒЫРТУ

Халықаралық тәжірибеде сайлауды ұйымдастыру жүйесі ұдайы өзгеріп отыратыны белгілі, яғни әділ және ашық сайлау өткізу үшін тиімді шешім іздеудің маңызы зор. Соңғы жылдарда бұл үдеріске ақпараттық және технологиялық факторлармен бірге, коронавирус індеті де әсер етуде.

Көптеген елдер дауыс берудің баламалы түрлерін пайдаланып жатыр. Яғни, электронды, мерзімінен бұрын, қашықтан, көпкүндік дауыс беру тәсілдері кеңінен қолданыла бастады. Сондықтан әлемдегі үздік тәжірибелерді зерттеп, қажет болса, оны біртіндеп енгізген жөн.

Байланыс технологиялары қарқынды дамып жатқан қазіргі заманда кандидаттар мен партиялардың әлеуметтік желідегі белсенділігінің маңызы зор. Бірақ, әлеуметтік желідегі үгіт-насихат қолданыстағы заңнама арқылы реттелмеген. Соған қарамастан сайлау науқаны кезінде онда үгіт-насихат жұмыстары бәрібір жүргізіледі. Осы олқылықтың орнын толтыру үшін тиісті регламент пен ережені бекіте отырып, әлеуметтік желіде үгіт-насихат жүргізуге заң бойынша рұқсат беруді ұсынамын.

Сондай-ақ, байқаушылардың қызметін заңмен реттеу керек. Бұл институт та ашық сайлау жүйесінің ажырамас бөлігі саналады.

Демократия тарихы дегеніміз, ең алдымен, сайлау рәсімдерін жетілдіру тарихы. Сондай-ақ сайлау заңнамаларының сақталуын бақылау тарихы деуге болады. Осы орайда, мен байқаушылардың құқықтары мен жауапкершілігі нақты белгіленуге тиіс деп санаймын.

Сайлауды ұйымдастыру және өткізу кезінде аумақтық сайлау комиссиялары да маңызды рөл атқарады. Былтыр ауыл әкімдерін тікелей сайлау жүйесі енгізілгені белгілі. Осыған байланысты сайлау науқаны бүкіл еліміз бойынша үздіксіз үдеріске айналды.

Енді аумақтық сайлау комиссияларының жұмыс тәсілін қайта қараған жөн. Олар бұл іспен кәсіби түрде айналысуы қажет. Біз бір азаматтың екі рет

дауыс беруін болдырмауға тиіспіз. Сондай-ақ азаматтарымыз кез-келген учаскеде дауыс бере алуы керек. Сол үшін сайлаушылардың бірыңғай электронды базасын құру мүмкіндігін қарастыру қажет. Жекелеген тұлғалардың сайлау барысына ықпал етуіне жол бермеу үшін сайлау қорына салынатын қаржының жоғарғы шегін нақтылау керек. Конституция және халықаралық құқық бойынша Қазақстандағы кез-келген сайлау – біздің ешкім араласуға қақы жоқ ішкі ісіміз. Бірақ, бұл норма сайлау нәтижесіне шетелден ықпал етуге әрекет жасау ықтималдығын жоққа шығармайды.

Қазір әлемде түрлі гибридті қауіптер, оның ішінде сайлау технологияларын қолдану арқылы жасалатын қатерлер көбейіп келеді. Осы және басқа да жайттарды ескере отырып, елімізде өтетін сайлауларға шетелдердің араласуына қандай да бір мүмкіндік бермеу үшін заңнамалық деңгейде нақты шаралар қабылдауға тиіспіз. Сол үшін, ең алдымен, кандидаттардан бастап байқаушылар мен БАҚ-қа дейін, сайлау науқанына қатысушылардың бәрінің қаржылық қызметі барынша ашық болуын қамтамасыз етуіміз керек.

VI. ҚҰҚЫҚ ҚОРҒАУ ИНСТИТУТТАРЫН КҮШЕЙТУ

Конституцияның ең жоғары заңдық күші бар. Ата заңымыз – еліміздің бүкіл құқықтық жүйесінің тірегі. Алайда, белгілі бір заң актісі немесе шешім оған сай келе ме деген сұраққа нақты жауап беру қиындық тудыратын кездер болады.

Қазақстандағы түрлі құқық нормаларын Конституциялық кеңес түсіндіреді. Бірақ, азаматтар осындай түсініктеме алу үшін бұл органға тікелей жүгіне алмайды.

Көптеген мемлекетте Конституциялық сот институты бар. Оған кез-келген адам өзінің сауалын жолдай алады. Тәуелсіздіктің алғашқы жылдарында мұндай орган Қазақстанда болған. Сарапшылар Ата заң ережелерінің мүлтіксіз сақталуын осы мекеме тиімді қамтамасыз етеді деп санайды. Соны ескере отырып, мен елімізде Конституциялық сот құруды ұсынамын.

Бас прокурор мен Адам құқығы жөніндегі уәкілге де Конституциялық сотқа жүгіну мүмкіндігін берген жөн. Бұл бастамалар әділ әрі құқықтық мемлекет құру жолындағы маңызды қадам болады деп сенемін. Сондай-ақ, институционалдық тұрғыдан тепе-теңдікті сақтауға ықпал етеді. Оған қоса азаматтарымыздың конституциялық құқығының қорғалуын жақсарта түседі.

Азаматтардың іргелі құқықтарын қорғау мәселесіне менің айрықша мән беретінімді баршаңыз білесіздер. Еліміз 2020 жылы өлім жазасына тыйым салуды көздейтін Азаматтық және саяси құқықтар туралы екінші факультативтік хаттамаға қосылды. Ал, былтыр мен бұл саланы ұзақ мерзімде және кешенді түрде дамытуға бағытталған Адам құқықтары саласындағы одан арғы шаралары туралы жарлыққа қол қойдым. Ұлттық қоғамдық сенім кеңесінің қатысуымен бұдан басқа да бірқатар заманауи бастамалар жүзеге асырылды.

Дегенмен, құқық қорғау мәселелері үнемі жетілдіріп отыруды қажет етеді. Сондықтан өлім жазасына тыйым салу туралы шешімді біржола бекіту үшін Конституцияға тиісті өзгеріс енгізу қажет деп санаймын.

Азаптауға байланысты қылмыстарды тергеу ісінде жүйелі ұстаным болуы маңызды. Қазіргі таңда осы мәселеге жауапты нақты бір орган жоқ. Мұндай жағдай белгілі бір тәуекелдер туындатуы мүмкін. Сондықтан бұл құзыретті Бас прокуратураға беруді ұсынамын. Осындай ұстаным тергеудің объективті және бейтарап жүргізілуін қамтамасыз етіп, құқық қорғау саласындағы бассыздықты жазасыз қалдырмау қағидатын бекіте түседі.

Сонымен бірге қоғамдағы зорлық-зомбылық деңгейін төмендету үшін жүйелі шаралар қабылдау керек. Бұл ретте, отбасылық-тұрмыстық қатынастар саласындағы құқық бұзушылықтармен тиімді күресу маңызды рөл атқарады.

Бүгінде азаматтар мен қоғам белсенділері әйелдерге және балаларға зорлық-зомбылық көрсеткендердің жазасын қатайту қажеттігін жиі айтып жүр. Мен бұған дейін мұндай құқық бұзушылықтарды қылмыс санатына жатқызудың орынды, я орынсыздығын анықтау туралы нұсқау бергенмін. Бас прокуратураға бұл мәселені жан-жақты зерделеп, біржола шешуді тапсырамын.

Мен Прокуратура және Адам құқығы жөніндегі уәкіл туралы конституциялық заңдар қабылдау қажет деп санаймын. Бұл құжаттар заң тәртібін күшейту және құқық қорғау қызметін ұдайы жетілдіру үшін қажет.

Барлық деңгейдегі соттар, шын мәнінде, тәуелсіз, ашық және кәсіби болмаса, заң үстемдігін қамтамасыз ету мүмкін емес. Мемлекет осыған орай ауқымды жұмыс жүргізуде.

Кадр іріктеудің жаңа жүйесі енгізіліп, сот үдерісі мен рәсімдерінің ашықтығы біртіндеп арта түсуде. Бұл ретте, Жоғары сот кеңесі маңызды рөл атқарады. Осы құрылым Президенттің соттарды жасақтау жөніндегі конституциялық өкілеттігін қамтамасыз етеді. Сондай-ақ, судьялардың тәуелсіздігіне және оларға ешкімнің қол сұқпауына кепілдік береді.

Кеңестің қызметі қоғам үшін толық ашық болуы өте маңызды. Бұған Жоғары сот кеңесінің конкурстық рәсімдерінен онлайн трансляция жасау арқылы қол жеткізуге болады. Сонымен қатар мұндай конкурстардың қорытындыларын нақты дәлелмен түсіндіріп, жариялап отырған жөн.

Алқабилер сот төрелігін жүзеге асыруға қоғам өкілдерінің кеңінен қатысуына жол ашады. Қазақстанда алқабилер тек аса ауыр қылмыстар бойынша үкім шығара алады. Біз бұл саланы одан әрі дамытып, алқабилердің қарауына берілетін істердің санатын кеңейтеміз. Бұл жаңашылдық сот жүйесін демократияландыруға және оған қоғамның сенімін арттыруға мүмкіндік береді.

VII. БҰҚАРАЛЫҚ АҚПАРАТ ҚҰРАЛДАРЫНЫҢ БӘСЕКЕГЕ ҚАБІЛЕТІН АРТТЫРУ ЖӘНЕ АЗАМАТТЫҚ ҚОҒАМ ИНСТИТУТТАРЫНЫҢ РӨЛІН НЫҒАЙТУ

Бұқаралық ақпарат құралдары бәсекеге қабілетті және еркін болуы керек. Бұл қағидат қазір кез-келген өркениетті ел үшін айрықша маңызды. Отандық ақпарат құралдарының Қазақстанда, өңірде және әлемде болып жатқан үдерістер туралы өз көзқарасы болуға тиіс.

Еліміздің ақпараттық қауіпсіздігі, тіпті идеологиялық дербестігі осыған тікелей байланысты. Мемлекет ашық ақпараттық кеңістік пен сұранысқа ие әрі пәрменді ақпарат құралдарын құруға айрықша назар аударады. Бұқаралық ақпарат құралдары билік пен халықтың арасындағы тиімді байланыс арнасы бола отырып, елдегі қордаланған мәселелерді көтере алады және көтеруге міндетті. Бірақ, мұны жоғары азаматтық жауапкершілікпен жасау керек.

Біздің қоғамымызды ыдырату үшін сырттан берілетін тапсырыстармен жұмыс істеуге немесе көлеңкелі қаламақы үшін саяси кландардың астыртын тартысына қатысуға болмайды.

Журналистер өз еліне және азаматтарына шынайы жанашыр болуға тиіс. Бұқаралық ақпарат құралдары бекерден бекер «төртінші билік» атанбаса керек. Сол себепті сіздер жұрттың санасы мен сезіміне ықпал ету мәселесіне мұқият қарағандарыңыз жөн. Мен мұны журналистер қауымына арнайы айтып отырмын.

Тәуелсіз әрі жауапкершілігі жоғары бұқаралық ақпарат құралдары болмаса, қоғамды одан әрі демократияландыру мүмкін емес екеніне сенімдімін. Сондықтан мемлекеттің мүддесін, қоғамның сұранысын және медиасаланың даму үрдісін ескере отырып, БАҚ туралы заңды қайта қарау керек.

Қоғамдық ұйымдардың қызметі елімізді орнықты және жан-жақты дамытудың тағы бір маңызды факторы саналады. Үкіметтік емес ұйымдар маңызды әлеуметтік мәселелерді ұдайы көтеріп, оларды кешенді түрде шешуге септігін тигізіп келеді.

Қазір Қазақстанның алдында тұрған міндеттер мемлекет пен үкіметтік емес ұйымдардың тығыз ынтымақтастықта жұмыс жүргізуін, азаматтық қоғам институттарын жүйелі түрде жаңғыртуды талап етеді.

Реформаларды әзірлеу және оны жүзеге асыру ісіне қоғамдық ұйымдар мен белсенді азаматтарды барынша тарту қажет. Сол үшін, ең алдымен, ұлттық жобалар мен стратегиялық құжаттардың бәрі ашық талқылануын қамтамасыз ету керек. Бұл мәселе бойынша жасанды пікірталас өткізіп, көзбояушылық жасауға болмайды.

Біз елімізде азаматтық белсенділікті жандандыруымыз керек. Мемлекет пен қоғамның саналы әрі сындарлы серіктестігіне жол ашуымыз қажет. Сол себепті орталық және жергілікті органдардың, квазимемлекеттік сектордың жанындағы қоғамдық кеңестерді дамытып жатырмыз. Мен бірнеше рет олардың қызметіне қатысты сын айтқан болатынмын. Дегенмен, бұл кеңестердің орасан зор институционалдық әлеуеті бар. Соны толығымен жүзеге асыру керек.

Биыл менің бастамам бойынша осы кеңестердің құрамы және жұмыс жоспары түбегейлі жаңаратын болады. «Кеңесіп пішкен тон келте болмас» деген нақыл сөз бар. Бабаларымыз ел тағдырын айқындайтын тарихи шешімдерді бүкіл халық болып ақылдасып, бірге қабылдаған.

Ұлытауда, Ордабасы мен Күлтөбеде өткен ұлы басқосулар – соның айқын дәлелі. Келелі жиында айтылған кесімді сөзге алты Алаштың баласы түгел тоқтаған. Біз бірліктің бастауы болған осы дала демократиясының дәстүрін жаңғыртуымыз керек.

Ұлттық қоғамдық сенім кеңесі өз міндетін табысты атқарды. Енді оның орнына құрамы жағынан ауқымды Ұлттық құрылтай құруды ұсынамын. Жана құрылым Ұлттық кеңестің қызметін жалпыхалықтық деңгейде жалғастырады.

Құрылтай қоғамдық диалогтың біртұтас институционалдық моделін қалыптастыруға тиіс. Сөйтіп, билік пен халықтың арасындағы дәнекерге айналатын болады. Қазіргі қоғамдық кеңестердің бәрін өз айналасына топтастырады.

Ұлттық құрылтайдың құрамында еліміздегі барлық аймақтың өкілдері болады. Сондай-ақ, оған Парламенттің бірқатар депутаты, Қазақстан халқы Ассамблеясы мен Азаматтық альянстың, қоғамдық кеңестер мен ұйымдардың мүшелері, беделді қоғам қайраткерлері, өндіріс және ауыл шаруашылығы еңбеккерлері, бизнес өкілдері және тағы басқа азаматтар кіреді. Осылайша, сан түрлі қоғамдық пікір иелерін түгел қамтитын өкілді құрылым қалыптасады. Ұлттық құрылтай мүшелері маңызды мәселелерді талқылау үшін тұрақты түрде бас қосып отырады.

VIII. ЕЛІМІЗДІҢ ӘКІМШІЛІК-АУМАҚТЫҚ ҚҰРЫЛЫМЫН ЖЕТІЛДІРУ

Сайлау жүйесіне, Парламентті жасақтау тәртібіне өзгеріс енгізген кезде елдің әкімшілік-аумақтық құрылымын ескеру керек. Тәуелсіздіктің алғашқы жылдарында бірнеше облыс біріктірілді. Оның сол кездегі саяси және экономикалық ахуалдан туындаған өзіндік себептері болды.

Қазір Қазақстан дамудың келесі кезеңіне қадам басты. Әлеуметтік-экономикалық және демографиялық ахуал мүлде басқа. Бүгінгі сын-қатерлер де, міндеттер де бөлек.

Мемлекетіміздің өркендеуі аймақтардың қуатты болуына тікелей байланысты. Мен бұл мәселеге 2019 жылғы Жолдауымда кеңірек тоқталдым. «Қуатты өңірлер – қуатты ел» деген ұстаным әрдайым өзекті. Осы орайда, еліміздегі әкімшілік-аумақтық құрылымның оңтайлы болуы өте маңызды. Бұған дейін Шымкент республикалық маңызы бар қалаға айналды. Облыс орталығы Түркістан қаласына көшірілді. Сонымен бірге Оңтүстік Қазақстан облысы Түркістан облысы деп аталды. Бұл қай жағынан алсақ та, дұрыс қадам болды. Оны халық өте жылы қабылдады. Мен «Тәуелсіздік бәрінен қымбат» атты мақаламда осы үрдіс жалғасатынын айтқан едім.

Содан бері азаматтарымыздан көптеген ұсыныстар келіп түсті. Менің тапсырмам бойынша оның бәрі мұқият зерделенді. Халықтың қалауын ескеріп, мен бүгін бірқатар бастама көтергелі отырмын.

Ең алдымен, Семей аймағында Абай облысын құруды ұсынамын. Семей қаласы жаңа облыстың орталығы болады. Осы мәселені аймақ тұрғындары көптен бері айтып жүргенін білемін. Қазір ол жақта шешімін таппаған түйткілдер аз емес. Мысалы, аймақтың ішкі инфрақұрылымы әбден тозған. Кезінде Алаш арыстарының басын қосқан Семей қаласының жағдайы да мәз емес. Біз тарихи әділдікті орнатып, ұлыларымыз дүниеге келген киелі өлкені қайта жаңғыртуға тиіспіз.

Тағы бір мәселе. Бұрынғы Жезқазған облысының аумағында Ұлытау облысын құру қажет. Жезқазған қаласы қайтадан облыс орталығы болады. Бұл аймақта дербес облыс құру – экономикалық қана емес, рухани жағынан да маңызды шешім.

Кең байтақ қазақ жерінің дәл жүрегінде орналасқан Ұлытаудың төл тарихымыздағы орны ерекше. Ел тағдыры шешілген ұлы жиындар осында өткен. Сарыарқаның төрінде орналасқан бұл аймақтың туристік әлеуеті өте зор. Оның өндірістік қуатын, логистикалық мүмкіндігін ұтымды пайдалану керек. Бір сөзбен айтқанда, біз Ұлытау аймағының дамуына жол ашамыз.

Үшінші мәселе. Алматы агломерациясына қатысты түйткілдер көп. Облыс тұрғындары негізінен қала төңірегіне шоғырланған. Ұзынағаштағы немесе Талғардағы мәселені сонау Талдықорғанда отырып шешу оңай емес. Облыс орталығына бару үшін халықтың алысқа сабылуына тура келеді. Осы және басқа да жайттарды ескере отырып, Алматы облысын екіге бөлуді ұсынамын.

Бұл өңірде Жетісу және Алматы облыстары құрылады. Алматы облысының орталығы Қапшағайда болуы керек. Ал, Жетісу облысының орталығы Талдықорғанда орналасады. Бұл қадамдар аймақтарды дамыту ісіне тың серпін береді деп санаймын.

Жалпы, жаңа облыстардың құрылуы – көпшіліктің көкейінде жүрген мәселе. Кезінде облыс мәртебесінен айырылған өңірлерде тұрғындар саны азайып, тұрмыс сапасы төмендеп кеткені жасырын емес. Осы олқылықтың орнын толтыратын кез келді.

Әкімшілік-аумақтық өзгерістер мемлекеттік басқару үдерісін жеңілдетеді. Жұрттың облыс орталығына барыс-келісін оңайлатады. Ішкі көші-қон мәселесін реттеуге септігін тигізеді.

Жаңадан құрылатын облыстардың Абай, Ұлытау, Жетісу деп аталуының ерекше мәні бар. Біз ұланғайыр жеріміздің байырғы атауларын, ұлы тұлғаларымыздың есімін ұрпақ санасында жаңғырта береміз. Мәселен, Қапшағай қаласы халқымыздың біртуар перзенті – Дінмұхамед Қонаевтың есімімен тығыз байланысты. Егер жұртшылық Қапшағайға Қонаевтың есімін беру керек деп ұсыныс айтса, мен бұл пікірге қосыламын. Мен мұның бәрін азаматтардың ұсыныс, пікірлеріне сүйеніп айтып отырмын. Жергілікті тұрғындар жаппай қолдаса, осы бастамаларды таяу арада жүзеге асыруға болады деп санаймын.

Үкіметке әкімшілік-аумақтық құрылымға қатысты мәселелерді мұқият саралап, оны іске асыру жолдарын ұсынуды тапсырамын. Бұл – оңай шаруа емес. Оның бәрін жан-жақты ойластырып, байыппен жасауымыз керек. Бұл ұсыныстар облыс және республикалық маңызы бар қалалардың әкімдері аппаратындағы мемлекеттік қызметшілер санын оңтайландыру жөнінде шаралар қабылдауға да мүмкіндік береді. Оларды қысқарту өңір тұрғындарының санына қарай жүзеге асырылады. Қалай болғанда да, әкімнің орынбасарлары үшеуден аспауы керек. Ерекше жағдайда ғана төртіншісіне рұқсат беріледі. Президент Әкімшілігі бұл мәселені бақылауына алуға тиіс.

ІХ. ЖЕРГІЛІКТІ ӨЗІН-ӨЗІ БАСҚАРУДЫ ОРТАЛЫҚСЫЗДАНДЫРУ

Билікті орталықсыздандыру үдерісін тереңдете түспесек, саяси жаңғыруды табысты жүргізу және азаматтық қоғамды дамыту мүмкін емес. Біз нақты өкілеттіктерді орталықтан өңірлерге беру ісін жалғастырамыз. Ең алдымен, мемлекет пен жергілікті өзін-өзі басқару институттарының міндеттерін тиімді ажырату қажет.

Жергілікті өзін-өзі басқарудың мықты жүйесі азаматтардың өзі тұратын жердегі тұрмыс сапасын жақсартуға тікелей қатысуына негіз болатынын түсінуіміз керек. Өз қаласы, ауданы мен ауылына деген жауапкершілікті мойнына алуға қазақстандықтардың қашанда дайын екені анық. Адамдарды жете бағаламауға болмайды. Оларға қолдарынан келетін өкілеттіктерді беруден қорықпаған жөн.

Саяси жаңғыру аясында мәслихаттар жергілікті өзін-өзі басқарудың негізгі буынына айналуға тиіс. Бүгінде олар жергілікті мемлекеттік басқару әрі жергілікті өзін-өзі басқару институты ретінде гибриді сипатқа ие болып отыр. Сондықтан мәслихаттардың өкілеттігін нақты белгілеу қажет.

Өңірлерді қаржыландыру жүйесін түбегейлі қайта қараған жөн. Қазіргі кезде ауылдық округтер жоғары тұрған әкімдерге толығымен тәуелді. Сондықтан мардымсыз қолдауға ие болуда. Әкімдер сайланатынын ескеріп, халықаралық озық тәжірибеге сәйкес, жергілікті өзін-өзі басқару органдарын тікелей қаржыландыру тәсілін енгізген дұрыс болар еді.

Сондай-ақ олардың меншік базасын едәуір кеңейту қажет. Олар елеулі ресурстар иеленген соң ахуалға ықпал етеді, сонымен қатар жауапкершілік алады. Олай болмаған жағдайда, бұл өзін-өзі басқару емес, жай ғана алдамшы нәрсе болып шығады. Осыған байланысты қажетті дайындық жұмыстарының бәрін биылғы жылдың ортасына дейін аяқтау керек.

Жергілікті өзін-өзі басқару органдары үшін мемлекеттік сатып алу тәртібін жеңілдету, бюрократия мен формализмді жою маңызды қадам болмақ. Үкіметке Президент Әкімшілігімен бірлесіп, берілген тапсырмаларды жүзеге асыру тәсілдерін пысықтауды және соның бәрін «Өзін-өзі басқару туралы» заңды әзірлеу кезінде ескеруді тапсырамын. Сонымен қатар бұл саладағы халықаралық базалық құжат болып саналатын Жергілікті өзін-өзі басқарудың Еуропалық хартиясын Қазақстанның ратификациялауы мәселесін пысықтау қажет. Бұл шаралардың барлығы өз айналасындағыларды жұртшылықты

толғандырған проблемаларды тиімді шешу ісіне жұмылдыра алатын, нағыз беделді, жауапкершілігі мол жергілікті көшбасшылардың шығуына септігін тигізетін болады.

Жергілікті өзін-өзі басқару жүйесінің нығая түсуі өңірлерді дамыту, масылдық көңіл-күйді төмендету және еліміздегі демократиялық өзгерістерді орнықтыру үшін жаңа мүмкіндіктерге жол ашады.

Х. ДАҒДАРЫСҚА ҚАРСЫ КЕЗЕК КҮТТІРМЕЙТІН ШАРАЛАР ТУРАЛЫ

Геосаяси ахуалдың қатты ушығып кетуіне байланысты Қазақстан қазіргі тарихымызда болып көрмеген қаржылық-экономикалық қиындықтарға тап келіп отыр. Қатаң санкциялық тайталас қазірдің өзінде жекелеген елдерді ғана емес, тұтас жаһандық экономиканы елеулі шығынға ұшыратуда. Ахуал жедел, тіпті сағат сайын өзгеруде. Әлемдік нарықта белгісіздік пен тұрақсыздық өршуде. Өндірістік және сауда жүйелері күйреп жатыр. Бірақ соған бола байбалам салуға негіз жоқ. Біздің елімізде ауқымды дағдарысты еңсеруге қажетті резервтер мен амал-тәсілдердің бәрі бар.

Үкімет дағдарысқа қарсы кезек күттірмейтін кешенді шаралар топтамасын тез арада жүзеге асыруға міндетті. Ең алдымен, ұлттық валютаның тұрақтылығын қамтамасыз ету керек. Бұл – біздің экономикалық қауіпсіздігіміздің негізгі факторы.

Соңғы кездегі оқиғалар теңге бағамына орасан зор қысым жасалғанын көрсетті. Мұны өздеріңіз де көріп отырсыздар. Валюта нарығындағы тұрақсыздық жұрттың үрейленуіне, капиталдың елден шығарылуына, трансшекаралық «жасырын» ақша аударылымдарына байланысты болып отыр. Сондықтан, қаржы саласында өршіп тұрған жасанды сұранысты, соның ішінде сырттан келген сатып алушылардың белсенділігінен туындаған сұранысты азайту қажет.

Алдыңғы күні мен валютаны шетелге шығаруға шектеу енгізетін жарлыққа қол қойдым. Ірі институционалдық құрылымдар шетел валюталарын тек өздерінің шарттық міндеттемелерін орындау аясында ғана сатып алып, сұранысты қамтамасыз етуі керек. Мемлекеттің қатысуымен экспорттық валюта түсімдерін сату көлемін арттыру мәселесін пысықтаған жөн. Жер қойнауын пайдаланушы жеке сектордың да өз валюта түсімдерін сатуын күтемін.

Екінші деңгейдегі банктер өздерінің шарттық міндеттемелерін орындау барысында клиенттерінің валюта алуына бақылау және мониторинг жүргізуге тиіс. Банктердің осы талаптарды сақтауына қатаң бақылау жасаған жөн. Нарықтағы алаяқтық әрекеттер ешқашан да қорымыздағы қаржыны орынсыз «жаратуға» түрткі болмауға тиіс.

Үкімет, Ұлттық банк, Қаржы нарығын реттеу және дамыту агенттігі бұл бағытта шешуші шаралар қабылдауы керек. Жалпы, ұтымды шешімдер қажет.

Аса тұрақсыз халықаралық жағдай қалыптасқан қазіргі кезде еліміздің азық-түлік қауіпсіздігін қамтамасыз етудің маңызы зор. Украинадағы оқиғалар

азық-түлік бағасының күрт өсуіне әкеп соқтырды. Таяу уақытта бұл бағалар шарықтап кетуі де әбден мүмкін.

Осыған орай, егін егу науқанын сапалы өткізуге баса назар аударылады. Бірақ, көптеген шаруалар егіске әлі дайын емес. Үкімет пен әкімдіктер бұл жұмысты ерекше бақылауға алуға тиіс. Шаруалардың қажетті жанар-жағар майды қолайлы бағамен алуын қамтамасыз ету керек. Ауыл шаруашылығы техникаларының дайындығын, тұқым мен тыңайтқыш қорларын қайта тексерген жөн. Бірқатар өңірлердегі жауын-шашынның аздығы егіннің шығымын мандытпай, жемшөптің жетіспеуіне әкеп соқтыруы мүмкін екенін ұмытпайық.

Жалпы, фермерлер қауымдастығымен бірлесіп, агроөнеркәсіп кешенін мемлекеттік қолдау тәсілдерін қайта қарау керек. Тапшылықтың және азық-түлік бағасының жөнсіз қымбаттауының алдын-алу үшін ауыл шаруашылығы өнімдерін мемлекеттік тұрақты қорларға форвардтық бағалармен сатып алу мәселесін пысықтау қажет.

Алмағайып өзгерістер жағдайында мемлекеттік аппарат ахуалға тез бейімделіп, барынша үйлесімді әрекет етуге тиіс. Шешімді жайбасарлықпен қабылдауға, шенеуніктік формализмге жол берілмейді. Қазір толықтай жұмылуымыз қажет. Бизнес өкілдерінің және азаматтардың нақты сұранысы негізінде шешімдер әрі кеткенде үш күн ішінде, тіпті, қажет болса бір тәулікте қабылдануға тиіс.

Үкімет жанынан құрылған Жедел штаб ақпаратқа сол сәтте талдау жасайтын, сондай-ақ нақты шұғыл шаралар әзірлейтін Ахуалдық орталық сияқты жұмыс істеуі керек. Еліміздің дамуын мейлінше тежейтін шектен тыс бюрократиялануды жүйелі түрде жойып отыру қажет. Оның ауқымы ұлғайғаны соншалық, көптеген мемлекеттік құрылымдар өзін тек сонымен ғана байланыстырады.

Жақын уақытта мен Мемлекеттік аппарат қызметін бюрократиядан арылту туралы жарлыққа қол қоямын. Бұл құжат мемлекеттік органдардағы ішкі рәсімдерді түбегейлі қайта қарап, заң шығару және бюджет үдерістерін оңтайландырудың бастауына айналады. Сонымен қатар, саяси жаңғыру стратегиясын ескере отырып, экономика мен мемлекеттік басқару ісіндегі жаңа құрылымдық реформалар топтамасын әзірлеуге жедел кіріскен жөн.

Жаңа Қазақстанның іргетасы саяси және экономикалық реформалардың үйлесімді байланысы негізінде қалануға тиіс. Бұл біздің елімізді дәйекті түрде ілгері дамытуды және азаматтардың тұрмыс деңгейін арттыруды қамтамасыз етеді.

Құрметті отандастар!

Менің бүгінгі бастамаларым өте ауқымды. Бұл бастамалар еліміздің саяси жүйесі мен әкімшілік-аумақтық құрылымын едәуір өзгертеді. Оны жүзеге асыру үшін Конституцияның 30-дан астам бабына өзгеріс енгізу қажет. Сондай-ақ, жылдың соңына дейін тағы 20-дан астам заң қабылдау керек.

Заң жобасын әзірлеп, оны қабылдау – едәуір уақыт алатын күрделі жұмыс. Сондықтан, оған аса жауапкершілікпен қараған жөн. Сондай-ақ, ішкі-сыртқы сын-қатерлерді мұқият ескеруіміз керек.

Біз Тәуелсіздік жылдарында небір қиындықтан аман өттік. Сын-қатердің бәрін еңсеріп, осы күнге жеттік. Енді елімізді түбегейлі жаңғыртуға кірістік.

Бұл кезең алмағайып уақытқа тұспа-тұс келіп отыр. Қазіргі халықаралық ахуал Қазақстанға да әсер ететіні анық. Бірақ, заман қаншалықты күрделі болса да, біз бағдарымыздан айнамаймыз. Өткеннен тағылым алып, келешекке сеніммен қадам басамыз. Осы жолда жұртымызға, ең алдымен, ауызбіршілік керек. Ақыл мен сабыр, парасат пен ұстамдылық қажет.

Біз әр шешімді мұқият саралап, әр істі байыппен жасауға тиіспіз. Отаншылдық рухы жоғары ел көздеген мақсатына қалайда жетеді.

Біздің мұратымыз – Жаңа Қазақстанды құру. Бұл нені білдіреді?

Жаңа Қазақстан дегеніміз – егемен еліміздің болашақтағы бейнесі. Өз елінің ертеңіне сенбеген халық мықты мемлекет құра алмайды. Бұған тарихтан талай мысал келтіруге болады.

Біз келешегіміз кемел боларына және жарқын болашақты өз қолымызбен жасай алатынымызға сенеміз. Әрбір азаматтың конституциялық құқығы мүлтіксіз сақталуын қамтамасыз етеміз. Мемлекет пен қоғамның өзара сеніміне және құрметіне негізделген жаңа саяси мәдениетті қалыптастырамыз.

Маңызды шешімдер жұртшылықтың қатысуымен ашық қабылданады. Өйткені, мемлекет әр азаматтың үніне құлақ асады. Адал еңбек, озық білім және үздік тәжірибе әрдайым жоғары бағаланады.

Мен жаңа Қазақстанның осындай ел болғанын қалаймын. Мақсатқа жету үшін мемлекеттік аппаратты жаңарту немесе кадрлық ауыс-түйіс жасау жеткіліксіз. Өзгерісті әрқайсымыз өзімізден бастауымыз керек. Әрбір адам және бүкіл қоғам жаңғыруы қажет. Құндылықтарымыз түбегейлі жаңаруға тиіс.

Мұның бәрі – оңай жұмыс емес, біртіндеп қалыптасып, жылдар бойы жалғасатын үдеріс. Бұл жұмыс бізден жоғары жауапкершілікті, елімізге және бір-бірімізге деген жанашырлықты талап етеді.

Бізге ешкім сырттан келіп, ештеңе жасап бермейтіні анық, бәрі өз қолымызда. Сондықтан, баршаңызды жаңа Қазақстанды құруға бір кісідей жұмылуға шақырамын. Халықтың қолдауымен мақсатымызға жетеміз деп сенемін.

* * *

Бүгінде жер жүзінде геосаясаттың дүлей дауылы соғып тұр. Сондықтан мемлекетіміздің егемендігі мен аумақтық тұтастығын және ұлттық мүддемізді қорғауды көздейтін стратегиялық бағдардан айнамауымыз керек. Негізгі міндет – осы!

Біз ең басты құндылығымыз – Тәуелсіздігімізді сақтап, ұлттық бірегейлігіміздің негізін нығайтып, елімізді жаңғырту жолында ұйысуға тиіспіз. Бұл – болашақ ұрпақ алдындағы қасиетті борышымыз.

Қазір саяси баррикадалар орнатып, әр мәселеге бола митинг өткізетін, күмәнді шешімдерге итермелеп, жөнсіз талап қоятын, міндетін орындап жүрген полиция қызметкерлерінің жағасына жармасатын уақыт емес. Осының бәрі халқымыздың әлем қауымдастығы алдындағы абыройын төмендетеді. «Қасіретті қаңтар» оқиғалары еліміздің беделіне елеулі нұқсан келтіргенін мойындауымыз керек.

Бейберекет саяси реформалар мемлекетті әлсіретіп, оның егемендігі мен тұтастығына зор залалын тигізуі мүмкін. Әлемнің арғы-бергі тарихында өз аумағының ауқымды бөлігінен айырылған, астаң-кестеңі шығып, берекесіздікке ұшыраған елдер туралы мысал жетіп артылады.

Жаңа Қазақстанды құру елді дамыту парадигмаларын өзгертуге бағытталған. Біз әр қадамымызды саралап, таңдаған жолымызбен алға сенімді қадам басамыз.

Біз жаңа Қазақстанда «түрлі көзқарас, бірақ біртұтас ұлт» қағидатын берік ұстануға тиіспіз. Диалог пен мәміленің жоғары мәдениеті еліміздегі азаматтық ынтымақты арттыратын басты фактордың біріне айналады.

Біз надандық пен ескілікке, радикализм мен масылдыққа, тоғышарлыққа және сыбайлас жемқорлыққа табанды түрде қарсы тұрамыз. Бір-бірімізді жат көрмей, жақын тартып, қоғамда нақты өзгерістерге деген сенімді орнықтырамыз. Жұртымыздың күш-жігеріне, дарыны мен еңбекқорлығына сүйенеміз. Әр азаматтың өз қабілетін іске асыруына барынша қолайлы жағдай жасаймыз.

Біз осылайша ғана халқымыздың жасампаздық әлеуетін арттыра аламыз. Осылайша ғана өмірдің барлық саласын өзгертіп, реформалар дәуірін өз қолымызбен жасаймыз. Біз кез-келген сын-қатерді бірге еңсеріп, Қазақстанымыздың қуатын бірге арттырамыз деп сенемін.

Сөзімнің соңында бір мәселеге ерекше тоқталғым келеді. Мен азаматтарымыздың ертең емес, бүгін бақытты өмір сүргенін қалаймын.

Ең бастысы – еліміздің егемендігі! Шын мәнінде, біз үшін Қазақстанның Тәуелсіздігі бәрінен қымбат. Осы тұрақсыз, құбылмалы әлемде Қазақстанымыз бізден басқа ешкімге керек емес. Сондықтан, маған елімнің амандығы мен жерімнің тұтастығынан асқан ешбір құндылық жоқ.

Мені ең алдымен, халқымның болашағы қандай болатыны толғандырады. Қызметіме түрлі адамдардың беретін бағасынан гөрі, мемлекетімізді қорғап қалу – мен үшін аса маңызды міндет. Осы жолда жауапкершіліктің бәрін мойныма алуға дайынмын!

Бабалар аманатына адал болып, оны ұрпаққа табыстау – мен үшін киелі парыз.

Жаңа Қазақстан – жаңару мен жаңғыру жолы, бүгінгі буынның болашақ ұрпаққа аманаты. Ендеше, Жаңа Қазақстанды бірге өркендетейік, ағайын!

Қастерлі Отанымыздың тұғыры мығым, абыройы биік болсын!

Дорогие соотечественники!

Уважаемые друзья!

Сегодняшнее Послание имеет особое значение. Его содержание и масштабы выходят за рамки одного года.

Мы ставим перед собой амбициозные цели.

Вместе мы начали построение Нового Казахстана.

В прошлом году наша страна достигла важного рубежа – 30-летия Независимости. По историческим меркам это небольшой период.

Под руководством Первого Президента Нурсултана Абишевича Назарбаева мы прошли большой путь, добились значимых успехов, но можем потерять все, если не сохраним единство. Потрясения начала года со всей очевидностью подтвердили это.

Январские события всколыхнули общество. Наш народ столкнулся с беспрецедентным вызовом, когда под угрозой оказались целостность страны. В эти дни мы глубоко осознали непреходящую ценность Независимости, поняли, насколько важны мир, стабильность и согласие.

Благодаря единству мы отстояли свое государство. Предпринят своевременные меры, дали решительный отпор террористам.

Я никогда не скрывал ничего от граждан. В период пандемии открыто говорил обо всех проблемах. В дни «Трагического января» выступил с несколькими обращениями к народу, в которых подробно рассказывал о ситуации.

Каждое мое решение принималось, исходя из интересов страны. И такой подход для меня незыблем.

К сожалению, во время январских событий из-за преступных действий радикалов и террористов погибло много наших соотечественников. Еще раз выражаю глубокие соболезнования их родным и близким. Мы сделаем все возможное, чтобы такая трагедия никогда больше не повторилась.

Наш долг – привлечь к ответственности всех бандитов и террористов, причастных к этим кровавым преступлениям. Мы должны вынести важные уроки из январских событий.

Мы не должны больше позволить нарушить мир и спокойствие в нашей стране, поставить под угрозу ее безопасность.

Говоря начистоту, сейчас в обществе ходят различные слухи и домыслы, которые вводят людей в заблуждение и формируют ложную картину событий. Поэтому крайне важно публиковать достоверные сведения и давать объективную оценку. Мы должны сделать все, чтобы народ понимал причины произошедшего.

Буквально вчера в Парламенте состоялись специальные слушания, на которых правоохранительные органы представили полный отчет об итогах расследования. Такого широкого обсуждения у нас никогда не было.

Депутаты и журналисты получили открытые ответы на волнующие общество вопросы. Это говорит о том, что власть в первую очередь

заинтересована в справедливой оценке январских событий. И я полностью разделяю такой подход. Мы должны говорить правду – это моя принципиальная позиция.

Следственные мероприятия, проводимые Межведомственной следственно-оперативной группой, все еще идут. Поручаю правоохранительным органам на постоянной основе публиковать результаты своей работы.

Во время событий «Трагического января» и последующего режима чрезвычайного положения за различные правонарушения были задержаны около двух тысяч человек. Тогда мною было дано указание Генеральной прокуратуре установить степень их вины, и в случае отсутствия отягчающих обстоятельств смягчить наказание задержанным лицам. В результате многие граждане были освобождены.

При этом лица, совершившие серьезные преступления, в полной мере ответят перед законом. Поступить по-другому, пойти навстречу крикунам, провокаторам, популистам – значит предать память невинно погибших.

В отношении нескольких сотен человек возбуждены уголовные дела. Мы признали факты, когда сотрудники правоохранительных органов применяли к задержанным запрещенные методы дознания и даже пытки. Такие варварские проявления средневековья противоречат принципам любого прогрессивного общества. Они неприемлемы и для нас.

Как только появились первые сообщения о подобных случаях, мною было дано поручение тщательно расследовать их.

Кроме того, в активную работу практически с первых дней включилась Уполномоченный по правам человека. Группа правозащитников, члены Национального совета общественного доверия беспрепятственно посещали изоляторы, знакомились с условиями содержания участников январских событий, рассматривали их жалобы.

Омбудсмен, независимые общественные комиссии во главе с авторитетными юристами тесно взаимодействовали с органами прокуратуры, открыто выражали и отстаивали свои позиции.

Такая работа показала транспарентность и демократичность следственного процесса, позволила к каждому обращению, каждой жалобе подойти индивидуально. Как итог, удалось значительно снизить риски неправомерных приговоров.

Подобная практика открытого сотрудничества гражданского общества и уполномоченных органов должна, на мой взгляд, прочно укорениться в нашей стране. Пользуясь случаем, хочу поблагодарить общественников и юристов за активную позицию и профессионализм.

Предварительные итоги расследования уже готовы. Точно известно, что заговорщики пытались захватить власть. Возникает вопрос, что их сподвигло на такой шаг? Ответ очевиден.

В последние годы Казахстан встал на путь коренной модернизации и трансформации. В различных сферах начались масштабные преобразования. Некоторым влиятельным лицам это не понравилось. Они рассчитывали

продолжить свою многолетнюю незаконную деятельность. Более того, они жаждали получить власть.

Заговорщики сформировали подпольную группу из профессиональных наемников, вооруженных бандитов и предателей из числа чиновников. Внутренние и внешние враги нашего государства объединились для захвата власти. Они направили мирные протесты в деструктивное русло, использовали народ в своих преступных целях.

Террористы атаковали здания государственных органов, объекты стратегической инфраструктуры и бизнеса. Они стреляли по мирным гражданам, чтобы обвинить в этом власть. Эту ситуацию пытались использовать зарубежные радикальные силы. Они хотели превратить Казахстан в горячую точку, растерзать нашу страну, разрушить мирную жизнь, свергнуть Президента. Это был беспрецедентный вызов нашей государственности.

Однако их преступные замыслы потерпели фиаско.

Я тогда открыто заявил: что бы ни случилось, я буду всегда со своим народом.

Не зря в народе говорят «Іштен шыққан жау жаман» («Нет хуже врага, чем предатель»). Среди тех, кто пытался совершить переворот, были известные люди, занимавшие высокие посты. Это государственные изменники.

Среди предателей есть и руководители военных и специальных органов, которые препятствовали силовым структурам предпринимать законные действия, дезинформировали руководство страны об обстановке в городах, взяли под свой контроль правительственные и другие каналы связи.

Одним словом, они использовали все возможные способы, чтобы дестабилизировать страну. В результате мы были вынуждены попросить помощи у Организации Договора о коллективной безопасности.

Мы пошли на этот шаг в соответствии со всеми внутренними и международными нормами. Миротворческие силы не произвели в нашей стране ни единого выстрела, они только охраняли стратегические объекты. Все это было четко обговорено.

Через две недели, после того, как ситуация нормализовалась, миротворческий контингент был полностью выведен из Казахстана. ОДКБ – это коллективная организация, в которой состоит и наша страна.

Нельзя обесценивать важную роль миротворческой миссии, но, в конечном счете, мы одолели бандитов своими силами.

В этой связи хочу отдельно остановиться на следующем вопросе. Предательство заговорщиков не должно запятнать репутацию правоохранительных органов.

В них служат наши соотечественники, наши братья. Они доказали, что стоят на стороне народа и готовы до последнего биться ради своей Родины. Они сохранили верность присяге, самоотверженно защищая государство. Выражаю признательность стражам порядка, которые в критический момент мужественно противостояли угрозе.

Вместе с тем многие наши граждане добровольно формировали отряды самообороны, участвуя тем самым в охране общественного порядка. Благодарю всех, кто в ответственный момент проявил мужество, единство и солидарность.

В эти дни наш народ продемонстрировал свою сплоченность и готовность преодолеть любые вызовы. Благодаря патриотизму мы сохранили нашу священную Независимость.

Январские события стали самым большим испытанием для нашей государственности. Мы стояли на самом краю пропасти. Совершив один неверный шаг, мы могли потерять свое государство.

Следствие по делу о заговоре силовиков и их пособников продолжается в интенсивном темпе, в режиме секретности.

Впереди большая работа со свидетелями, проведение экспертиз, изучение различных данных.

Одно могу сказать: имела место масштабная, детально разработанная операция, целью которой было смещение высшего руководства, его дискредитация в глазах народа и зарубежной общественности.

Для достижения данной цели заговорщики не колеблясь использовали профессионально подготовленных боевиков, перед которыми стояла задача посеять хаос в Алматы, нашем самом крупном городе, внушить страх людям, заставить их поверить в фатальность исхода событий, дестабилизировать ситуацию в стране.

Поэтому заверяю, что все виновные в этих трагических событиях понесут наказание, какие бы должности и позиции в обществе они ни занимали.

В те дни не было иного выбора, кроме принятия жестких и решительных мер. В самый решающий момент я сделал ради страны все, что было в моих силах. Это мой долг как Президента и как гражданина.

Уважаемые депутаты!

Дорогие соотечественники!

Моим главным приоритетом на посту Президента всегда было и будет проведение востребованных народом реформ.

Абсолютно уверен, что устойчивый прогресс страны и масштабные социально-экономические преобразования невозможны без политической модернизации.

За два с половиной года мы добились серьезных результатов в этом направлении.

В рамках выдвинутых мною четырех пакетов политических реформ был реализован ряд важных инициатив, направленных на дальнейшую демократизацию страны.

О масштабе произошедших положительных изменений можно судить по тому факту, что только в политической сфере было принято более десяти законов.

Взять, к примеру, новый демократический закон о мирных собраниях.

Он позволил активистам, в том числе оппозиционно настроенным общественникам, беспрепятственно проводить митинги и свободно выражать там свое мнение.

Данная новация позволила укрепить ростки новой политической культуры, повысить взаимную ответственность и доверие в обществе.

Между тем определенные группы провокационно настроенных активистов считают возможным и даже нужным нарушать этот закон, демократический по своей сути.

Заявляю, что больше послаблений не будет. Данный закон, равно как и другие, должен неукоснительно соблюдаться.

За подобную вольницу и безответственность наши законопослушные граждане уже заплатили слишком высокую цену.

Закон един для всех – как для людей, облеченных властью, так и для общественников.

Политические преобразования показали готовность граждан принимать решения на всех уровнях – от местного самоуправления до общенациональных вопросов.

Политическая трансформация нацелена на формирование честных и справедливых «правил игры», искоренение фаворитизма и монополий во всех сферах жизни.

Но такая логика и динамика событий устраивает далеко не всех.

У тех, кто привык делать ставку на серые закулисные схемы, возникли панические опасения потерять свои привилегии и источники доходов.

Они решили, что следует действовать без промедления, чтобы подорвать устои нашей государственности. Можно сказать, они пошли против своего народа.

После «Трагического января» многие считали, что произойдет откат – власть начнет «закручивать гайки», снизит темпы модернизации.

Но мы не свернем с намеченного пути, а, напротив, ускорим системные преобразования во всех сферах жизни.

Предлагаемые сегодня инициативы тщательно прорабатывались мною еще до январских событий.

Скажу откровенно, некоторые эксперты и государственные служащие советовали мне не торопиться, отложить эти планы до лучших времен. Дескать, зачем менять систему, если ее можно использовать в текущей ситуации в своих интересах.

Другие вполне обоснованно опасались разгула уличной демократии, предвещая различные негативные сценарии наподобие горбачевской перестройки, тем более геополитическая обстановка крайне осложнилась.

Но я твердо убежден: нашей стране все же нужны кардинальные реформы. В противном случае – застой.

Его разрушительные последствия мы видели из недавней советской истории. Да и январские события в некоторой степени стали следствием отечественного застоя.

В течение последних двух месяцев мною был очерчен круг первоочередных задач в социально-экономической сфере, обеспечении национальной и общественной безопасности.

Сегодня же я хочу представить программу комплексной модернизации политической системы страны. Она базируется на зревшем многие годы общественном запросе на кардинальные перемены.

В ней приняты во внимание рекомендации депутатов Парламента, Конституционного совета, Центральной избирательной комиссии, Верховного суда, авторитетных экспертов.

По этой теме состоялись плодотворные дискуссии с членами Национального совета общественного доверия.

При разработке документа тщательно проанализированы конкретные предложения исследователей и общественных деятелей, политических партий и неправительственных организаций.

В целом предлагаемые реформы являются отражением широкого спектра взглядов, существующих в нашем обществе. Они выступают логическим продолжением уже начатых преобразований и решают две насущные задачи.

Во-первых, содействуют последовательной демократизации, во-вторых, обеспечивают устойчивость и управляемость государства.

Это особенно важно на фоне фундаментальных общественных сдвигов, происходящих внутри страны, а также нарастающей геополитической напряженности.

Текущая международная обстановка во многом напоминает наиболее острые фазы Холодной войны.

Но современную ситуацию по своему накалу, жесткому санкционному противостоянию и непредсказуемым последствиям для всего мира без преувеличения можно назвать беспрецедентной. Во всяком случае, раньше такого не было.

Поэтому для нас жизненно важно не отступать от намеченных целей, сохранять сплоченность, общенациональное единство, солидарность.

* * *

Я неоднократно говорил о том, что реформы ради реформ никому не нужны. Мы не проводим их на потребу публике, ради каких-то эфемерных целей и красивых, но заведомо недостижимых показателей.

Практика, когда декларируемые на бумаге успехи не имеют ничего общего с реальностью, осталась в прошлом. Народу нужны не отвлеченные идеи и обещания, а ощутимые перемены к лучшему.

Мы должны открыто говорить о существующих проблемах и вместе искать оптимальные пути их решения.

Важно обеспечить честную и открытую конкуренцию, навсегда искоренить все искусственные монополии как в экономике, так и в политике.

Рост благосостояния народа возможен только в условиях подлинной конкуренции. Система управления, ориентированная на сверхконцентрацию

полномочий, уже утратила свою эффективность. Она не способна консолидировать гражданское общество с его многообразием взглядов и убеждений.

Поэтому нам нужны выверенные шаги по переустройству политической модели развития Казахстана.

Речь, прежде всего, идет об окончательном переходе от суперпрезидентской формы правления к президентской республике с сильным Парламентом.

Такая система обеспечит оптимальный баланс властных институтов и будет способствовать устойчивому развитию страны.

Перед нами стоит задача укрепить роль Парламента, что станет важным фактором успешной реализации концепции «слышащего государства».

У нас есть четкий образ будущего и контуры Нового Казахстана – эффективного государства с сильным гражданским обществом.

Мы должны воплотить в жизнь ключевую формулу нашего государственного строительства – «Сильный Президент – влиятельный Парламент – подотчетное Правительство».

Для этого я предлагаю ряд инициатив, которые, уверен, позволят превратить в реальность это стратегическое видение.

I. О ПОЛНОМОЧИЯХ ПРЕЗИДЕНТА

Как я уже сказал, в Казахстане сложилась суперпрезидентская модель правления.

На начальном этапе развития страны она была оправданна. Но мы не стоим на месте – меняется общество, меняется страна. И наша политическая система должна постоянно адаптироваться к новым реалиям.

Сегодня у нас буквально все замыкается на Президенте, и это в корне неправильно. Нужно постепенно отходить от такой практики.

Долгосрочные интересы государства для меня важнее каких-то дополнительных рычагов власти и ситуативного влияния. Поэтому на январском съезде партии Amanat я заявил о намерении уже в этом году покинуть пост ее председателя.

Сращивание партийных структур с государственным аппаратом крайне нежелательно. Монополия в политике неизбежно приводит к различным социальным болезням и деградации государства.

Политическому доминированию нужно поставить надежный заслон. Предлагаю законодательно оформить обязанность Президента прекратить членство в партии на период своих полномочий.

Данная норма повысит политическую конкуренцию, обеспечит равные условия для развития всех партий. Тем самым мы избавим будущих лидеров страны от соблазна подмять под себя основные политические институты.

Исходя из этой же логики, следует ввести в наше законодательство положение об обязательном выходе из партии председателей и членов

Центральной избирательной комиссии, Счетного комитета и Конституционного совета.

Вместе с тем мы видим, что сверхконцентрация полномочий в центре проецируется и на региональный уровень. Поэтому нужно законодательно запретить акимам и их заместителям занимать должности в филиалах партий.

Такие решения позволят сформировать многополюсную партийную систему.

Сегодня для всего общества стало очевидно, что именно монополизация политической и экономической деятельности сыграла едва ли не самую главную роль в произошедших январских событиях.

Но важный урок «Трагического января» состоит и в том, что концентрация полномочий в руках высшего должностного лица в государстве неоправданно усиливает влияние приближенных к нему лиц и финансово-олигархических групп. И они воспринимают государство как личную вотчину.

Непотизм, в какой бы стране он ни был, неизбежно приводит к отрицательной кадровой селекции, становится благодатной почвой для расцвета коррупции.

Глава государства должен выступать незыблемым гарантом равенства возможностей для всех граждан.

Поэтому для ближайших родственников Президента будет введен законодательный запрет на занятие должностей политических государственных служащих и руководителей в квазигосударственном секторе. Считаю, будет вовсе не лишним закрепить данную норму в Конституции.

Сверхконцентрация власти Президента также выражается в избыточном количестве его полномочий.

Глава государства имеет право отменять или приостанавливать действие актов акимов областей, городов республиканского значения.

Эта норма способствует укоренению излишней практики «ручного управления» и снижает самостоятельность местных исполнительных органов.

Более того, сейчас Президент обладает правом снимать с должности районных и даже сельских акимов.

Такие законодательные положения нужно упразднить.

Отказ от чрезмерных президентских полномочий станет важным фактором, который обеспечит необратимость политической модернизации в стране.

Предлагаемые инициативы принципиально изменят «правила игры» и сформируют прочный фундамент дальнейшей демократизации нашего общества.

II. ПЕРЕФОРМАТИРОВАНИЕ ПРЕДСТАВИТЕЛЬНОЙ ВЕТВИ ВЛАСТИ

Последовательно сокращая полномочия Президента, нам предстоит значительно укрепить роль Парламента и тем самым повысить институциональную устойчивость государства.

Стране нужна сильная представительная власть, в которой ответственные депутаты, обладающие мандатом доверия народа, будут играть активную роль в государственном строительстве.

Прежде всего, на мой взгляд, следует пересмотреть порядок формирования и ряд функций Сената.

В настоящее время верхняя палата состоит из 49 депутатов (по два избираемых сенатора от каждого региона) и 15 сенаторов, назначаемых Президентом.

Такая конструкция позволяла в должной мере учитывать региональную специфику и давала возможность Главе государства непосредственно влиять на законотворческий процесс.

Для своего времени она была достаточно прогрессивной и эффективной. Но сегодня нам нужно двигаться вперед.

Президентскую квоту в Сенате следует рассматривать не как средство контроля, а в качестве механизма учета голосов и мнений социальных групп, слабо представленных в Парламенте.

Поэтому мною принято решение о сокращении президентской квоты в Сенате с 15 до 10 депутатов.

Причем, пять из них будут рекомендованы Ассамблеей народа Казахстана, а не избраны ею, как это происходит в настоящее время.

Нижняя палата Парламента должна отражать весь электоральный ландшафт страны без предоставления кому-либо искусственных преференций.

Таким образом мы упраздним квоту АНК в Мажилесе, что, на мой взгляд, правильно и с политической, и с юридической точек зрения.

Эта квота переносится в Сенат и сокращается с 9 до 5 депутатов. Соответственно, общее количество депутатских мест в Мажилесе уменьшится. Как говорится, лучше меньше, да лучше.

Эта новация обеспечит мандаты и дополнительные голоса различным этническим группам в верхней палате.

В целом, наличие Сената в качестве верхней палаты парламента считаю закономерным и оправданным.

В мире довольно много государств с унитарным устройством и меньшей численностью населения, нежели в Казахстане, и, тем не менее, имеющих двухпалатные парламенты, в частности, в Европе.

Другое дело, наш Сенат должен стать палатой, реально представляющей интересы регионов страны. А это потребует реформу его полномочий.

Согласно Конституции, Сенат имеет право принимать или не принимать одобренные Мажилисом законопроекты. То есть у Мажилиса фактически отсутствует возможность преодоления возражений верхней палаты.

Для формирования более сбалансированной парламентской системы необходимо пересмотреть эту практику.

Считаю целесообразным ввести норму, предполагающую право Сената только одобрять или не одобрять законы, уже принятые Мажилисом.

Следовательно, именно Мажилис наделяется правом принимать законы.

Полномочия Сената, в свою очередь, следует дополнить правом согласования кандидатур на посты председателей Конституционного совета и Высшего судебного совета.

Это новшество серьезно укрепит механизмы сдержек и противовесов в политической системе. И заметно упростит законотворческую процедуру.

Наряду с этим будет расширен и функционал Мажилиса.

В нашей стране разрабатывается множество масштабных проектов и программ, но зачастую их реализация в силу разных причин далека от идеала.

Необходимо усилить парламентский контроль за качеством исполнения республиканского бюджета. Для этого предлагаю преобразовать Счетный комитет в Высшую аудиторскую палату, председатель которой должен два раза в год отчитываться перед депутатами нижней палаты. Это позволит еще более повысить статус Мажилиса.

Для повышения доверия граждан к представительной власти особое внимание необходимо уделить маслихатам.

Сильные маслихаты способствуют решению актуальных проблем и росту качества жизни в регионах.

Считаю, что для укрепления их субъектности и самостоятельности следует ввести должность Председателя маслихата.

Кроме того, в целях системного усиления влияния маслихатов считаю необходимым изменить текущий порядок назначения акимов регионов.

Сейчас депутаты маслихатов согласовывают или не согласовывают единственную кандидатуру, предложенную Главой государства.

Нужно внести соответствующие поправки в законодательство, регламентирующие право Президента вносить на альтернативной основе не менее двух кандидатур на должности акимов областей и городов республиканского значения.

Таким образом, Президент будет назначать акимов областей и городов республиканского значения с учетом результатов рассмотрения в маслихатах.

По сути, речь идет о косвенных выборах руководителей регионов.

В то же время за Главой государства сохраняется право освобождения от должностей руководителей регионов без консультаций с маслихатами.

Все представленные новации по реформированию представительной ветви власти направлены на созидание Нового Казахстана с сильной парламентской культурой и влиятельными народными избранниками.

III. СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ИЗБИРАТЕЛЬНОЙ СИСТЕМЫ

Ключевая цель политической модернизации страны – повышение роли граждан в управлении государством, в том числе через электоральные процессы.

Пятнадцать лет назад в рамках конституционной реформы мы перешли на пропорциональную модель выборов в нижнюю палату Парламента. Затем в 2018 году пропорциональный принцип был внедрен на выборах депутатов

маслихатов. Данные шаги придали серьезный импульс развитию нашей партийной системы.

Однако, наряду с этой позитивной тенденцией, стали проявляться и негативные последствия таких решений.

Нужно признать, что беспартийные граждане фактически были лишены возможности избраться не только в Мажилис, но и в местные представительные органы.

В результате электоральные процессы потеряли свою былую привлекательность для граждан, возросло политическое отчуждение. Люди просто перестали верить, что их голос имеет значение и способен изменить жизнь в стране к лучшему. По большому счету, сегодня многие избиратели не знают в лицо депутатов.

Принимая во внимание данные негативные факторы, предлагаю перейти к более гармоничной – смешанной избирательной системе, которая в полной мере учтет права всех граждан.

Пропорционально-мажоритарная модель будет лучше отражать интересы избирателей как на национальном, так и на региональном уровнях.

Депутатский корпус Мажилиса будет формироваться по следующей схеме – 70% на пропорциональной основе и 30% – на мажоритарной. Кроме того, смешанная модель будет внедрена на выборах маслихатов областей и городов республиканского значения.

Возвращение к такому варианту избирательной системы – это очень серьезный шаг. Он является логическим продолжением принятого ранее решения о снижении порога прохождения партий в Мажилис и маслихаты.

Теперь, по сути, каждый регион получит возможность избрать в нижнюю палату как минимум одного депутата. Новая модель сформирует в Мажилисе более широкую палитру взглядов, сделает его более инклюзивным.

Вместе с тем в районах и городах, где требуется тесное взаимодействие депутатов с гражданами, предлагаю полностью перейти на мажоритарную систему. Это создаст на местах более конкурентную политическую среду и откроет дополнительные возможности для появления новых авторитетных политиков.

Связь депутатов с избирателями также упрочит переход к императивному мандату. Это дополнительный рычаг влияния на народных избранников, потому что появится возможность их отзыва в случае ненадлежащего исполнения предвыборных обещаний.

Подобный подход значительно укрепит демократические традиции и будет содействовать укоренению новой политической культуры, основанной на взаимной ответственности и доверии.

Сочетание пропорциональной и мажоритарной систем сохранит роль политических партий как одного из ключевых институтов гражданского общества. При этом будут созданы условия для более справедливого избирательного процесса и эффективного государственного управления.

Уверен, введение смешанной избирательной модели повысит электоральную активность граждан и их вовлеченность в процесс всесторонней модернизации страны.

IV. РАСШИРЕНИЕ ВОЗМОЖНОСТЕЙ ДЛЯ РАЗВИТИЯ ПАРТИЙНОЙ СИСТЕМЫ

Курс на построение Нового Казахстана исходит из необходимости обеспечения честной и свободной политической конкуренции.

Для этого мы должны создать максимально благоприятную среду для институционального и организационного развития партий.

Процедуры регистрации партий будут значительно упрощены.

Регистрационный порог следует снизить в четыре раза – с 20 до 5 тысяч человек.

Минимальная численность региональных представительств уменьшится в три раза – с 600 до 200 человек.

Почти на треть, с 1000 до 700 человек, сократится минимальная численность инициативной группы граждан для создания партии.

В свою очередь, сроки проведения учредительного съезда и период формирования филиалов увеличатся.

Либерализация в данном вопросе значительно активизирует процесс развития политического пространства в стране.

Появятся новые партии, способные грамотно артикулировать и эффективно решать насущные проблемы своего электората.

V. МОДЕРНИЗАЦИЯ ВЫБОРНОГО ПРОЦЕССА

Международный опыт показывает, что система организации выборов находится в русле постоянных изменений, идет поиск оптимальных решений для проведения справедливых и прозрачных выборов.

Помимо информационного и технологического факторов в последние годы на этот процесс существенно повлияла пандемия коронавируса.

Во многих странах расширяются альтернативные формы голосования, в том числе электронное, досрочное, дистанционное, многодневное.

Поэтому нужно изучать лучший мировой опыт и в случае необходимости постепенно внедрять его.

В эпоху бурного развития коммуникационных технологий большое значение имеет активность кандидатов и партий в социальных сетях. Но действующим законодательством агитация в соцсетях не регламентирована. Несмотря на это, во время электоральных кампаний она так или иначе велась.

Чтобы устранить это упущение, предлагаю нормативно разрешить агитацию в социальных сетях, закрепив соответствующие регламенты и правила.

Необходимо также законодательно оформить деятельность наблюдателей. Этот институт выступает неотъемлемым элементом транспарентных выборов.

История демократии – это, в первую очередь, история совершенствования выборных процедур и контроля за их соблюдением.

Считаю, что у наблюдателей должны быть ясно прописанные права и четко обозначенная зона ответственности.

В организации и проведении выборов большую роль также играют территориальные избирательные комиссии. С введением в прошлом году прямой выборности сельских акимов электоральный процесс по всей стране стал, по сути, перманентным.

Следует пересмотреть принципы деятельности территориальных избирательных комиссий, переведя их на профессиональную основу.

В целях исключения вероятности двойного голосования, а также голосования на любом участке необходимо рассмотреть целесообразность формирования единой электронной базы избирателей.

А для того, чтобы не допустить влияния отдельных лиц на ход выборов, требуется установить предельные размеры пожертвований в избирательные фонды.

По Конституции и согласно международному праву, любые выборы в Казахстане являются сугубо нашим внутренним делом. Но эта норма не исключает потенциальные попытки повлиять на их результаты из-за рубежа.

Учитывая эти факторы, общее нарастание различных гибридных угроз в мире, в том числе с применением избирательных технологий, следует на законодательном уровне принять действенные меры для недопущения какой-либо возможности иностранного вмешательства в выборы в нашей стране.

В первую очередь, это касается обеспечения максимальной финансовой прозрачности всех участников избирательных кампаний, будь то кандидатов, наблюдателей или СМИ.

VI. УСИЛЕНИЕ ПРАВОЗАЩИТНЫХ ИНСТИТУТОВ

Конституция имеет высшую юридическую силу и является основой всей правовой системы страны. Но нередки случаи, когда сложно дать однозначный ответ, соответствуют ли ее положениям определенные законодательные акты или решения.

В Казахстане толкование различных правовых норм дает Конституционный совет. Однако граждане лишены возможности напрямую обращаться к нему за разъяснениями.

В то же время в большинстве стран мира действует такой институт, как Конституционный суд, куда каждый может направлять соответствующие запросы. На заре Независимости данный орган существовал и в Казахстане.

Эксперты сходятся во мнении, что его деятельность более эффективно обеспечивает соблюдение положений Основного закона.

Учитывая эти обстоятельства, предлагаю учредить Конституционный суд. Следует также наделить Генерального прокурора и Уполномоченного по правам человека правом обращаться в Конституционный суд.

Уверен, эти инициативы станут важным шагом в построении справедливого и правового государства, институционально усилят систему сдержек и противовесов, защиту конституционных прав граждан.

Вы знаете, что я уделяю особое внимание защите фундаментальных прав граждан.

В 2020 году наша страна присоединилась ко Второму Факультативному протоколу о гражданских и политических правах, предусматривающему отмену смертной казни. А в прошлом году мною был подписан Указ о дальнейших мерах в области прав человека, направленный на долгосрочное и комплексное развитие этой сферы. При участии Национального совета общественного доверия был реализован и ряд других прогрессивных инициатив.

Однако правозащитная проблематика требует постоянного совершенствования.

Полагаю, что для окончательного закрепления решения об отмене смертной казни нужно внести соответствующие изменения в Конституцию.

Важно внедрить системный подход в расследовании преступлений, связанных с пытками.

На сегодняшний день конкретный орган, ответственный за это направление, отсутствует. Подобная практика чревата определенными рисками.

Поэтому предлагаю закрепить эти функции за Генеральной прокуратурой.

Такой подход позволит обеспечить объективность и беспристрастность следствия, укрепит неотвратимость наказания за произвол в правоохранительной сфере.

Кроме того, следует принять системные меры для снижения уровня насилия в обществе.

В этом плане большую роль играет эффективное противодействие правонарушениям в сфере семейно-бытовых отношений.

Сегодня участились обращения граждан и общественников по поводу необходимости ужесточения наказания за насилие в отношении женщин и детей.

Ранее мною давалось указание определиться с целесообразностью криминализации подобных правонарушений.

Поручаю Генеральной прокуратуре всесторонне изучить данный вопрос и решить эту проблему.

В целом для повышения законности и системного усиления правозащитной деятельности считаю целесообразным принять отдельные конституционные законы о прокуратуре и об Уполномоченном по правам человека.

Верховенство закона невозможно гарантировать без по-настоящему независимых, открытых и профессиональных судов всех уровней.

Государство проводит большую работу в этом направлении.

Внедряется новая система подбора кадров, последовательно повышается прозрачность судебных процессов и процедур.

Ключевую роль в данном вопросе играет Высший судебный совет, который обеспечивает конституционные полномочия Президента по формированию судов, гарантирует независимость и неприкосновенность судей.

Принципиально важно, чтобы его деятельность была полностью прозрачной и открытой для общественного мониторинга.

Добиться этого можно через практику онлайн-трансляций конкурсных процедур Высшего судебного совета и публикацию подробных, аргументированных разъяснений по их итогам.

Расширить гражданское участие в отправлении правосудия позволяют суды присяжных.

В Казахстане присяжные заседатели могут выносить вердикт только по особо тяжким преступлениям. Я считаю, мы должны пойти дальше и расширить категории дел, подлежащих рассмотрению судами присяжных.

Эта новелла будет способствовать демократизации судебной системы, повышению доверия к ней со стороны общества.

VII. ПОВЫШЕНИЕ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ СМИ И УКРЕПЛЕНИЕ РОЛИ ИНСТИТУТОВ ГРАЖДАНСКОГО ОБЩЕСТВА

В современную эпоху для любой прогрессивной страны критически важно иметь конкурентоспособные и свободные средства массовой информации

У отечественных СМИ должен быть собственный взгляд на процессы, происходящие в Казахстане, регионе и мире. От этого зависит подлинная информационная безопасность и ни много ни мало идеологический суверенитет страны.

Государство особое внимание уделит созданию открытого информационного пространства, востребованных и сильных медиа.

Представляя собой эффективный канал коммуникации между властью и народом, СМИ могут и должны поднимать насущные проблемы. Но делать это нужно с большой гражданской ответственностью, работать не по заказам извне, способствуя поляризации нашего общества, и не за теневые гонорары, участвуя в скрытой борьбе политических кланов.

Журналисты должны искренне переживать за свою страну и ее граждан. Недаром СМИ называют «четвертой властью», именно поэтому вам следует распоряжаться своим влиянием на умы и сердца людей со всей осторожностью. Это я специально обращаюсь к нашей журналистской братии.

Убежден, что дальнейшие демократические преобразования невозможны без независимых и ответственных средств массовой информации.

Поэтому необходимо пересмотреть закон о СМИ с учетом интересов государства, запросов общества и тенденций развития медиасферы.

Еще одним важным фактором устойчивого и всестороннего прогресса страны является деятельность общественных организаций.

Неправительственный сектор неизменно поднимает важные социальные вопросы и содействует их комплексному решению.

Стоящие сегодня перед Казахстаном задачи требуют усиленного взаимодействия государства и неправительственных организаций, системной перезагрузки институтов гражданского общества.

Необходимо более широкое и глубокое вовлечение общественных организаций и активистов в подготовку и реализацию реформ. Для этого, прежде всего, нужно обеспечить открытые обсуждения всех национальных проектов и стратегических документов.

В этом вопросе какая-либо имитация, создание видимости диалога недопустимы.

Мы должны пробудить гражданскую активность в стране и запустить процесс осознанного и конструктивного партнерства между государством и обществом.

Именно по этой причине мы развиваем общественные советы при центральных и местных исполнительных государственных органах, а также в квазигосударственном секторе.

Я неоднократно критиковал их деятельность, но в целом они имеют большой институциональный потенциал, который требуется в полной мере реализовать.

В этом году по моей инициативе намечено кардинальное обновление их составов, а также планов работы.

Народная мудрость гласит: «Кеңесіп пішкен тон келте болмас» («Шуба, сшитая сообща, не будет короткой»).

Наши предки всегда обсуждали и принимали судьбоносные решения всенародно. Свидетельством этого являются великие собрания в Улытау, Ордабасы, Култобе.

Мы должны возродить эту демократическую традицию Великой степи, заложившую основы общенационального единства.

Поэтому вместо успешно выполнившего свои задачи Национального совета общественного доверия предлагаю создать «Ұлттық құрылтай» (Национальный курултай).

Новый институт продолжит работу Нацсовета на общенациональном уровне.

Курултай должен сформировать единую институциональную модель общественного диалога. Он усилит взаимодействие между властью и народом.

Деятельность всех существующих общественных советов будет систематизирована.

В состав Национального курултая войдут представители всех регионов. Кроме того, в него будут включены ряд депутатов Парламента, члены Ассамблеи народа Казахстана, Гражданского альянса, общественных советов и организаций, авторитетные общественные деятели, представители бизнеса, промышленности и сельского хозяйства, а также другие граждане.

Таким образом у нас появится орган, в котором будет представлен широкий спектр самых различных мнений и взглядов. Для обсуждения важных вопросов и проблем члены Курултая будут собираться на регулярной основе.

VIII. СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ АДМИНИСТРАТИВНО-ТЕРРИТОРИАЛЬНОГО УСТРОЙСТВА СТРАНЫ

Меняя систему выборов и порядок формирования Парламента, необходимо учитывать административно-территориальное устройство.

В первые годы Независимости в стране были объединены несколько областей. На это были причины политического и экономического характера.

Сегодня Казахстан вступает в новый этап развития. Социально-экономическая и демографическая ситуация уже совсем другая, перед нами стоят иные проблемы и задачи.

Прогресс нашей страны напрямую зависит от процветания регионов. На этом вопросе я подробно останавливался в Послании 2019 года. Принцип «сильные регионы – сильная страна» остается неизменным.

В этой связи очень важно, чтобы административно-территориальное устройство страны было оптимальным.

Ранее Шымкент получил статус города республиканского значения, а Южно-Казахстанская область была переименована в Туркестанскую, ее административным центром стал город Туркестан. Это были правильные решения, поддержанные народом.

В своей статье «Независимость превыше всего» я писал, что этот опыт получит свое продолжение, после чего от граждан стало поступать много предложений.

По моему поручению все они были тщательно изучены. Учитывая высказанные пожелания, сегодня я хочу выдвинуть ряд новых инициатив.

В первую очередь, предлагаю образовать Абайскую область, центром которой станет город Семей.

Знаю, что жители региона уже давно поднимают этот вопрос. Сегодня там много нерешенных проблем, к примеру, устаревшая инфраструктура. Не радует и состояние города Семей, бывшего в свое время центром движения Алаш.

Мы должны восстановить историческую справедливость и возродить этот сакральный край, подаривший нашему народу немало великих сынов.

На территории прежней Жезказганской области следует образовать Улытаускую область. Город Жезказган вновь станет областным центром.

Создание отдельной области в этом регионе имеет не только экономическое, но и духовно-культурное значение.

Улытауский регион, находящийся в самом центре необъятных просторов Казахстана, занимает особое место в нашей истории. Здесь проходили великие собрания, на которых принимались судьбоносные для народа решения.

Располагаясь в самом сердце Сарыарки, Улытау обладает огромным туристическим потенциалом. Необходимо в полной мере реализовать его производственные и логистические возможности. Одним словом, мы открываем дорогу развитию Улытауского региона.

Много вопросов и в отношении Алматинской агломерации.

Жители области в основном проживают в пригородах Алматы. При этом из Талдыкоргана непросто решать проблемы Узынагаша или, например,

Талгара. К тому же людям приходится преодолевать большие расстояния, чтобы добраться до областного центра.

Учитывая эти и другие обстоятельства, предлагаю разделить данную область на Жетысускую и Алматинскую. Центром Алматинской области станет Капшагай, а Жетысуской – Талдыкорган.

Считаю, что эти шаги придадут мощный импульс развитию данного региона.

В целом вопрос образования новых областей волнует многих. Не секрет, что в свое время в регионах, потерявших областной статус, снизилась численность населения и ухудшилось качество жизни. Пришло время исправить эту ситуацию.

Административно-территориальные изменения оптимизируют процесс государственного управления, упростят гражданам проезд до областного центра и обратно, будут способствовать более эффективному регулированию внутренней миграции.

Предложенные названия новых областей – Абайская, Улытауская, Жетысуская – имеют особый смысл.

Мы продолжим укрепление национального самосознания, возвращая исконные географические названия и возрождая память о наших великих деятелях.

Например, город Капшагай тесно связан с выдающейся личностью в истории нашего народа – Динмухамедом Кунаевым. И если общественность предложит назвать этот город его именем, я поддержу такую позицию.

Все это я говорю, опираясь на предложения и мнения граждан. Если местные жители поддержат эти начинания, то уже в ближайшее время следует претворить их в жизнь.

Поручаю Правительству тщательно изучить вопросы административно-территориального устройства и предложить пути реализации указанных инициатив. Это непростое дело, нужно подойти к нему, продумав все детали.

Вышеуказанные предложения – это еще и возможность принять меры по оптимизации государственных служащих в аппаратах акимов областей и городов республиканского значения с точки зрения их сокращения в зависимости от численности населения регионов.

Во всяком случае, у акимов не должно быть больше трех заместителей, в исключительных случаях – четыре.

Этот вопрос должна взять на контроль Администрация Президента.

IX. ДЕЦЕНТРАЛИЗАЦИЯ МЕСТНОГО САМОУПРАВЛЕНИЯ

Успешная политическая модернизация и развитие гражданского общества невозможны без дальнейшего углубления процесса децентрализации власти. Мы продолжим передавать реальные полномочия из центра в регионы.

Прежде всего, необходимо эффективно разграничить функции государства и институтов местного самоуправления.

Надо понимать, что сильная система местного самоуправления – это базовая основа для прямого участия граждан в улучшении качества жизни в своем родном населенном пункте.

Без сомнений, казахстанцы уже давно готовы брать ответственность за свои города, районы и села. Не следует недооценивать людей и бояться передавать им полномочия, которые они в состоянии взять на себя.

В рамках политической модернизации маслихаты должны стать ключевым звеном местного самоуправления.

Сегодня они имеют гибридную природу, являясь одновременно институтом местного государственного управления и местного самоуправления. Поэтому необходимо четко обозначить полномочия маслихатов.

Нужно кардинально пересмотреть систему финансирования регионов.

В настоящее время сельские округа полностью зависят от вышестоящих акимов и получают поддержку по остаточному принципу.

С учетом введения выборности акимов целесообразно внедрить механизм прямого финансирования органов местного самоуправления в соответствии с передовой международной практикой.

Требуется также существенно расширить базу их собственности. Обладая существенными ресурсами, они смогут реально влиять на ситуацию и нести ответственность. В противном случае это просто имитация, а не самоуправление.

Всю необходимую подготовительную работу по этому вопросу нужно завершить до середины текущего года.

Еще одним важным шагом станет облегчение порядка закупок для органов местного самоуправления, ликвидация бюрократии и формализма.

Поручаю Правительству совместно с Администрацией Президента детально проработать механизмы реализации указанных поручений и учесть их при разработке закона «О местном самоуправлении».

Кроме того, нужно проработать вопрос ратификации Казахстаном Европейской хартии местного самоуправления, которая является базовым международным документом в этой сфере.

Все эти меры будут способствовать появлению действительно авторитетных и ответственных местных лидеров, способных мобилизовать свои сообщества для эффективного решения волнующих людей проблем.

Реальное укрепление системы местного самоуправления откроет новые возможности для развития регионов, снижения иждивенческих настроений, глубинного укоренения демократических преобразований в стране.

Х. О ПЕРВООЧЕРЕДНЫХ АНТИКРИЗИСНЫХ МЕРАХ

Казахстан столкнулся с беспрецедентными в нашей современной истории финансово-экономическими трудностями, связанными с резким обострением геополитической ситуации.

Жесткое санкционное противостояние уже сегодня приводит к серьезным издержкам не только для отдельных стран, но и для всей глобальной экономики.

Ситуация меняется стремительно, буквально ежечасно. Нарастает неопределенность и турбулентность на мировых рынках, рушатся производственные и торговые цепочки.

Но причин для паники все же нет. У нашей страны есть все необходимые резервы и инструменты для преодоления масштабного кризиса.

Правительство обязано в срочном порядке реализовать комплексный пакет первоочередных антикризисных мер.

Прежде всего, нужно обеспечить устойчивость национальной валюты. Это ключевой фактор нашей экономической безопасности.

Последние события в мире оказали мощнейшее давление на курс тенге. Это вам хорошо известно. Нестабильность на валютном рынке связана с паникой, выводом капитала, «серыми» трансграничными денежными потоками.

Поэтому в финансовой сфере требуется снизить повышенный спекулятивный спрос, возникший, в том числе, из-за активности покупателей извне.

Позавчера я подписал специальный Указ, который вводит ограничения на вывоз валюты за рубеж.

Крупные институциональные игроки должны осуществлять покупку иностранной валюты только в рамках исполнения своих договорных обязательств, обеспечив ее предложение.

Следует проработать вопрос увеличения продаж экспортной валютной выручки компаниями с государственным участием. Жду, что частные непропользователи тоже обеспечат продажи своей валютной выручки.

В рамках исполнения своих договорных обязательств банки второго уровня должны осуществлять контроль и мониторинг приобретения валюты их клиентами.

Следует установить жесткий контроль за соблюдением данного требования банками.

Спекуляции на рынках ни в коем случае не должны стать причиной неоправданного «сжигания» наших резервов.

Правительству, Национальному банку, Агентству по развитию и регулированию финансового рынка нужно принять решительные меры в этом направлении. В целом нужны неординарные решения.

В сложившейся крайне нестабильной международной обстановке огромное значение приобретает обеспечение продовольственной безопасности страны.

События в Украине привели к резкому скачку цен на продовольствие. Вполне вероятно, что они в скором времени могут побить все абсолютные рекорды.

На этом фоне на первый план выходит качественное проведение посевной кампании. Однако многие фермеры, насколько мне известно, еще не готовы к севу.

Правительству и акиматам требуется взять эту работу под особый контроль. Нужно обеспечить аграриев необходимым объемом горюче-смазочных материалов по приемлемым ценам.

Следует перепроверить готовность сельскохозяйственной техники, запасы семян и удобрений.

Нельзя забывать, что низкий уровень осадков в ряде регионов может негативно повлиять на урожайность, привести к нехватке кормов.

В целом нужно совместно с фермерским сообществом пересмотреть подходы к государственной поддержке агропромышленного комплекса.

Для предотвращения дефицита и бесконтрольного подорожания продовольствия надо проработать вопрос закупа сельскохозяйственной продукции в государственные стабилизационные фонды по форвардным ценам.

В стремительно меняющихся условиях государственный аппарат должен оперативно реагировать на ситуацию, действовать предельно слаженно.

Неспешный стиль принятия решений, чиновничий формализм здесь недопустимы.

Сейчас необходимо полностью мобилизоваться. Решения должны приниматься быстро, на основе реальных запросов бизнеса и граждан максимум в течение трех дней, а желательно – в течение суток.

Созданный при Правительстве Оперативный штаб должен одновременно работать как Ситуационный центр, который в режиме реального времени проводит анализ информации, а также разработку конкретных экстренных мер.

На системном уровне нужно искоренить чрезмерную бюрократизацию, которая серьезно тормозит развитие страны. Ее масштабы настолько велики, что многие государственные структуры видят в этом суть своего существования.

В ближайшее время мною будет подписан Указ о де бюрократизации деятельности государственного аппарата. Он станет отправной точкой кардинального пересмотра внутренних процедур в государственных органах, оптимизации нормотворческого и бюджетного процессов.

Кроме того, следует срочно приступить к разработке нового пакета структурных реформ в экономике и государственном управлении с учетом стратегии политической модернизации.

Фундамент Нового Казахстана должен базироваться на гармоничном сочетании политических и экономических реформ.

Это обеспечит поступательный прогресс нашей страны и повышение уровня жизни граждан.

Дорогие соотечественники!

Представленные сегодня мною инициативы масштабны. Они существенно изменят политическую систему и административно-территориальную структуру страны.

Для их реализации потребуются внести изменения в более чем 30 статей Конституции. Кроме того, до конца года нужно будет принять свыше 20 законов.

Законотворческая работа – сложный и длительный процесс, к которому нужно подойти очень ответственно.

Мы должны учитывать все внутренние и внешние вызовы.

За годы Независимости мы достойно прошли через все трудности и достигли больших успехов.

Начало кардинальной трансформации страны совпало с разразившимся в мире кризисом.

Очевидно, что современная международная ситуация оказывает влияние и на Казахстан.

Однако, какими бы тяжелыми ни были времена, мы будем твердо следовать своим курсом.

Усвоив уроки прошлого, мы с уверенностью идем навстречу будущему.

На этом пути нам, в первую очередь, необходимо единство, холодный разум и терпение, мудрость и выдержка.

Мы должны тщательно взвешивать каждое решение, серьезно подходить к каждому делу.

Нация с высоким патриотическим духом достигнет всех своих целей.

Наша миссия – построить Новый Казахстан.

Что это значит?

Новый Казахстан – это образ будущего нашей суверенной страны.

Народ, который не верит в будущее, не сможет построить сильное государство. Этому есть достаточно примеров из истории.

Мы тверды в своих намерениях и уверены в светлом будущем Казахстана.

Мы обеспечим соблюдение конституционных прав каждого гражданина.

Мы сформируем новую политическую культуру, основанную на взаимном уважении и доверии между государством и обществом.

Важные решения будут приниматься открыто, с участием граждан, потому что государство будет прислушиваться к голосу каждого.

У нас будут всегда высоко цениться добросовестный труд, прогрессивные знания и передовой опыт.

Такой страной я хочу видеть Новый Казахстан.

Для достижения наших целей обновление государственного аппарата или кадровые изменения недостаточны. Перемены каждый должен начинать с себя. Нам нужно перезагрузить систему индивидуальных и общественных ценностей.

Это непростой процесс, который занимает годы. В этом деле нам помогут осознание высокой ответственности, доверие и внимание друг к другу, любовь к своей стране.

Нужно понять, что никто со стороны ничего не сделает за нас. Все в наших руках.

Давайте вместе строить Новый Казахстан.

Уверен, опираясь на поддержку народа, в единстве и согласии мы добьемся поставленных целей.

* * *

Сегодня на планете разразился разрушительный геополитический шторм.

Поэтому нам нужно твердо придерживаться стратегического курса, нацеленного на защиту суверенитета и территориальной целостности государства, обеспечение коренных интересов нашего народа. Вот самая главная задача.

Мы должны сберечь наше главное достояние – Независимость, упрочить основы национальной идентичности, сосредоточиться на трансформации страны. Это наш священный долг перед будущими поколениями.

Сейчас не время возводить политические баррикады, по каждому поводу устраивать митинги, настаивать на сомнительных решениях, выдвигать беспартийные требования, кидаться на исполняющих свой долг полицейских. Все это дискредитирует наш народ в глазах мирового сообщества. События «Трагического января» уже нанесли серьезный урон репутации нашей страны – это надо признать.

Хаотичные политические реформы могут привести к ослаблению государства, тяжелейшим последствиям для его суверенитета и целостности.

Примеров этому немало в давней и недавней мировой истории, когда отдельные страны теряли огромную часть своей территории, впадали в пучину хаоса и анархии.

Курс на построение Нового Казахстана направлен на изменение парадигмы развития страны. Мы продумываем каждый шаг и твердо идем по намеченному пути.

В Новом Казахстане мы должны неизменно следовать принципу «разные взгляды, но единая нация».

Высокая культура диалога и компромисса станет одним из главных факторов укрепления гражданской солидарности в нашей стране.

Мы будем решительно противостоять невежеству и архаике, радикализму и иждивенчеству, культу потребления и коррупции.

Нам нужно преодолеть взаимное отчуждение и возродить в обществе веру в реальность перемен.

Мы сделаем ставку на энергию, талант и трудолюбие людей.

Создадим максимально благоприятные условия для самореализации каждого гражданина.

Только так мы сможем умножить созидательный потенциал нашего народа.

Только так мы сотворим собственную эпоху реформации, создав новую реальность во всех сферах жизни.

Уверен, вместе мы преодолеем любые вызовы и сделаем наш Казахстан еще сильнее.

* * *

Я хочу, чтобы счастливая жизнь у наших граждан была не завтра, а уже сегодня.

Независимость для нас превыше всего.

В этом нестабильном, неустойчивом мире наш Казахстан никому, кроме нас не нужен.

Для меня нет ничего важнее благополучия страны. В первую очередь, меня заботит то, каким будет будущее народа.

Независимо от того, как оценивают мою деятельность разные люди, моя важнейшая обязанность – защитить нашу государственность.

И я готов взять на себя всю полноту ответственности.

Мой священный долг – быть верным заветам предков.

Новый Казахстан – это завет нынешнего поколения будущим.

Давайте вместе строить Новый Казахстан!

Пусть процветает наша священная Родина!

**Статья Главы государства
«Взгляд в будущее: модернизация общественного сознания»**

ВВЕДЕНИЕ

Казахстан вступил в новый исторический период.

В этом году своим Посланием я объявил о начале Третьей модернизации Казахстана.

Так мы дали старт двум важнейшим процессам обновления – политической реформе и модернизации экономики.

Цель известна – войти в тридцатку развитых государств мира.

Оба модернизационных процесса имеют четкие цели и задачи, приоритеты, методы их достижения. Уверен, что все будет сделано в сроки и максимально эффективно. Но этого недостаточно.

Я убежден: начатые нами масштабные преобразования должны сопровождаться опережающей модернизацией общественного сознания. Она не просто дополнит политическую и экономическую модернизацию - она выступит их сердцевинной.

Надо отметить, что за годы Независимости нами был принят и реализован ряд крупных программ.

С 2004 года была реализована программа «Мәдени мұра», направленная на восстановление историко-культурных памятников и объектов на территории Казахстана.

В 2013 году мы приняли программу «Халық тарих толқынында», позволившую нам системно собрать и изучить документы из ведущих мировых архивов, посвященные истории нашей страны.

А сегодня мы должны приступить к более масштабной и фундаментальной работе.

Поэтому я решил поделиться своим видением того, как нам вместе сделать шаг навстречу будущему, изменить общественное сознание, чтобы стать единой Нацией сильных и ответственных людей.

I. О НАЦИОНАЛЬНОМ СОЗНАНИИ В XXI ВЕКЕ.

На наших глазах мир начинает новый, во многом неясный, исторический цикл. Занять место в передовой группе, сохраняя прежнюю модель сознания и мышления, невозможно. Поэтому важно сконцентрироваться, изменить себя и через адаптацию к меняющимся условиям взять лучшее из того, что несет в себе новая эпоха.

В чем был, на мой взгляд, главный недостаток западных моделей модернизации XX века применительно к реалиям нашего времени? В том, что они переносили свой уникальный опыт на все народы и цивилизации без учёта их особенностей.

Даже в значительной степени модернизированные общества содержат в себе коды культуры, истоки которых уходят в прошлое.

Первое условие модернизации нового типа – это сохранение своей культуры, собственного национального кода. Без этого модернизация превратится в пустой звук.

Но это не значит консервацию всего в национальном самосознании – и того, что дает нам уверенность в будущем, и того, что ведет нас назад.

Новая модернизация не должна, как прежде, высокомерно смотреть на исторический опыт и традиции. Наоборот, она должна сделать лучшие традиции предпосылкой, важным условием успеха модернизации.

Без опоры на национально-культурные корни модернизация повиснет в воздухе. Я же хочу, чтобы она твердо стояла на земле. А это значит, что история и национальные традиции должны быть обязательно учтены.

Это платформа, соединяющая горизонты прошлого, настоящего и будущего народа.

Убежден: важнейшая миссия духовной модернизации заключается и в примирении различных полюсов национального сознания.

Я бы выделил несколько направлений модернизации сознания как общества в целом, так и каждого казахстанца.

Конкурентоспособность

Сегодня не только отдельный человек, но и нация в целом имеет шанс на успех, только развивая свою конкурентоспособность.

Это означает прежде всего способность нации предложить что-либо выигрышное по цене и качеству на региональных и глобальных рынках. И это не только материальный продукт, но и знания, услуги, интеллектуальные продукты, наконец, качество трудового ресурса.

Особенность завтрашнего дня в том, что именно конкурентоспособность человека, а не наличие минеральных ресурсов, становится фактором успеха нации.

Поэтому любому казахстанцу, как и нации в целом, необходимо обладать набором качеств, достойных XXI века. И среди безусловных предпосылок этого выступают такие факторы, как компьютерная грамотность, знание иностранных языков, культурная открытость.

Поэтому и программа «Цифровой Казахстан», и программа трехязычия, и программа культурного и конфессионального согласия – это часть подготовки нации (всех казахстанцев) к жизни в XXI веке. Это часть нашей конкурентоспособности.

Прагматизм

Модернизация невозможна без изменения ряда привычек и стереотипов. В нашей истории есть много примеров подлинного прагматизма.

На протяжении столетий наши предки сохранили уникальный экологически правильный уклад жизни, сохраняя среду обитания, ресурсы земли, очень прагматично и экономно расходуя ее ресурсы.

И только за несколько лет в середине прошлого века нерациональное использование ресурсов привело к исчезновению Аральского моря, превращению тысяч гектаров плодородных земель в зоны экологического бедствия. И это пример крайне непрагматичного отношения к окружающей среде. Так прежний национальный прагматизм обратился в расточительность.

На пути модернизации нам стоит вспомнить навыки предков. Прагматизм означает точное знание своих национальных и личных ресурсов, их экономное расходование, умение планировать свое будущее.

Прагматизм есть противоположность расточительности, кичливости, жизни напоказ. Культура современного общества – это культура умеренности, культура достатка, а не роскоши, это культура рациональности.

Умение жить рационально, с акцентом на достижение реальных целей, с акцентом на образование, здоровый образ жизни и профессиональный успех – это и есть прагматизм в поведении.

И это единственно успешная модель в современном мире. Когда же нация и индивид не ориентированы на конкретные практические достижения, тогда и появляются несбыточные, популистские идеологии, ведущие к катастрофе.

К сожалению, история дает нам немало примеров, когда целые нации, вехомые несбыточными идеологиями, терпели поражение. Мы видели крах трех главных идеологий прошлого века – коммунизма, фашизма и либерализма.

Век радикальных идеологий прошел. Нужны ясные, понятные и устремленные в будущее установки. Такой установкой может быть ориентация на достижение конкретных целей с расчетом

своих возможностей и пределов как человеком, так и нацией в целом. Реализм и прагматизм – вот лозунг ближайших десятилетий.

Сохранение национальной идентичности

Само понятие духовной модернизации предполагает изменения в национальном сознании. Здесь есть два момента.

Во-первых, это изменение в рамках национального сознания.

Во-вторых, это сохранение внутреннего ядра национального «Я» при изменении некоторых его черт.

В чем опасность господствующих сегодня моделей модернизации? В том, что модернизация рассматривается как переход от национальной модели развития к некой единой, универсальной. Но жизнь неизменно доказывает, что это ошибка! На практике разные регионы и страны выработали свои модели.

Наши национальные традиции и обычаи, язык и музыка, литература и свадебные обряды, – одним словом, национальный дух, должны вечно оставаться с нами.

Мудрость Абая, перо Ауэзова, проникновенные строки Джамбула, волшебные звуки Курмангазы, вечный зов аруаха – это только часть нашей духовной культуры.

Но модернизация состоит и в том, что ряд архаических и не вписывающихся в глобальный мир привычек и пристрастий нужно оставить в прошлом.

Это касается и такой особенности нашего сознания, как региональное разделение единой нации. Знать и гордиться историей своего края – дело нужное и полезное. Вот только забывать о гораздо большем – о принадлежности к единой и великой нации – нельзя.

Мы строим меритократическое общество, где каждый должен оцениваться по личному вкладу и по личным профессиональным качествам. Такая система не терпит кумовства. Это форма развития карьеры в отсталых обществах.

Задача не в том, чтобы заниматься перечислением положительного и отрицательного в накопленном опыте. Задача в том, чтобы понять два непреложных правила.

Первое. Никакая модернизация не может иметь место без сохранения национальной культуры.

Второе. Чтобы двигаться вперед, нужно отказаться от тех элементов прошлого, которые не дают развиваться нации.

Культ знания

Стремление к образованию всегда было характерно для нашего народа.

Многое было сделано за годы Независимости. Мы подготовили десятки тысяч молодых специалистов в лучших университетах мира. Начало, как известно, было положено программой «Болашак» еще в начале 90-х годов прошлого века. Мы создали ряд университетов очень высокого уровня, систему интеллектуальных школ и многое другое.

Но культ образования должен быть всеобщим. И тому есть жесткая и ясная причина. Технологическая революция ведет к тому, что в ближайшие десятилетия половина существующих профессий исчезнет. Такой скорости изменения профессионального облика экономики не знала ни одна эпоха.

И мы вступили в эту эпоху. В таких условиях успешно жить сможет только высокообразованный человек, который может относительно легко менять профессию именно благодаря высокому уровню образования.

Поэтому Казахстан сегодня в числе самых передовых стран мира по доле бюджетных расходов на образование.

Каждый казахстанец должен понимать, что образование – самый фундаментальный фактор успеха в будущем. В системе приоритетов молодежи образование должно стоять первым номером.

Если в системе ценностей образованность станет главной ценностью, то нацию ждет успех.

Эволюционное, а не революционное развитие Казахстана

В этом году исполнится 100 лет со дня тех радикальных перемен на огромной части Евразии, что произошли в октябре 1917 года. Весь XX век прошел под знаком революционных потрясений.

Каждый народ извлекает свои уроки из истории. Это его право, и нельзя навязывать другим свою точку зрения. Но также никто не вправе навязывать нам свое субъективное видение истории.

А уроки XX века для нашего народа во многом трагические.

Во-первых, был сломан естественный путь национального развития и навязаны чуждые формы общественного устройства.

Во-вторых, нанесен страшный демографический удар по нации. Удар, который сказался на протяжении целого столетия.

В-третьих, едва не были утрачены казахский язык и культура.

В-четвертых, территория Казахстана превратилась во многих регионах в территорию экологического бедствия.

Конечно, в истории не бывает только черного и белого цвета. XX век принес немало позитивного Казахстану.

Это индустриализация, создание социальной и производственной инфра-структуры, формирование новой интеллигенции.

Определенная модернизация произошла. Но это была модернизация территории, а не нации.

Мы должны ясно понимать уроки истории. Эпоха революций не прошла. Они сильно изменились по форме и содержанию. Но вся наша недавняя история говорит прямо и недвусмысленно: только эволюционное развитие дает нации шанс на процветание. В противном случае мы снова попадем в исторический капкан.

Эволюционное развитие как принцип идеологии должно быть одним из ориентиров и на личностном, индивидуальном уровне для каждого казахстанца.

Конечно, эволюционное развитие общества как принцип не означает вечной консервации, но важно понять не только уроки истории, но и примеры современности и сигналы будущего.

Характер революций изменился. Они обретают отчетливую национальную, религиозную, культурную или сепаратистскую окраску. Но в подавляющем большинстве случаев все кончается насилием и экономическим крахом.

Поэтому серьезное переосмысление того, что происходит в мире, – это часть огромной мировоззренческой, идеологической работы, которую должны провести и общество в целом, и политические партии и движения, и система образования.

Открытость сознания

Многие проблемы возникают из-за того, что большой, глобальный мир стремительно меняется, а массовое сознание остается в «домашних рамках».

Казалось бы, что доказывать необходимость массового и форсированного обучения английскому языку, когда по всему миру более миллиарда человек изучают его наряду с родным как язык профессиональной коммуникации?

Неужели более 400 миллионов граждан Европейского союза не уважают свой родной немецкий, французский, испанский, итальянский или другой язык? Неужели сотни миллионов китайцев, индонезийцев или малайцев просто так изучают английский?

Это не чье-то субъективное желание, это условие для работы в глобальном мире.

Но вопрос не только в этой частности. Открытость сознания означает по крайней мере три особенности сознания.

Во-первых, понимание того, что творится в большом мире, что происходит вокруг твоей страны, что происходит в твоей части планеты.

Во-вторых, открытость сознания – это готовность к переменам, которые несет новый технологический уклад. Он изменит в ближайшие 10 лет огромные пласты нашей жизни – работу, быт, отдых, жилище, способы человеческого общения. Нужно быть готовым к этому.

В-третьих, способность перенимать чужой опыт, учиться у других. Две великие азиатские державы, Япония и Китай – классическое воплощение этих способностей.

Открытость и восприимчивость к лучшим достижениям, а не заведомое отталкивание всего «не своего» – вот залог успеха и один из показателей открытого сознания.

Почему столь важно открытое сознание в будущем мире?

Если казахстанцы будут судить о мире из окон своих домов, то можно и не увидеть, какие бури надвигаются в мире, на материке или в соседних странах. Можно не увидеть леса за деревьями, можно не понять даже внешних пружин, которые заставляют нас иногда серьезно менять подходы.

II. ПОВЕСТКА ДНЯ НА БЛИЖАЙШИЕ ГОДЫ.

Общественное сознание требует не только выработки принципов модернизации, но и конкретных проектов, которые могли бы позволить ответить на вызовы времени без утраты великой силы традиции.

Я вижу несколько конкретных проектов, которые можно развернуть в ближайшие годы.

Во-первых, необходимо начать работу для поэтапного перехода казахского языка на латиницу. Мы очень бережно и тактично подошли к этому вопросу. Здесь нужна спокойная поэтапность. И мы готовились к этому с осторожностью все годы Независимости.

История графики казахского языка имеет глубокие корни.

В VI–VII веках, в ранние средние века, на территории Евразии зародилось и действовало древнетюркское руническое письмо, известное в науке как орхоно-енисейское письмо.

В VI–VII веках возникла древнетюркская письменность – один из древнейших типов буквенного письма человечества.

С V по XV век тюркский язык был языком межнационального общения на большей части Евразии.

Например, в Золотой Орде официальные документы и международная переписка велись в основном на тюркском языке.

Начиная с X по XX век, почти 900 лет, на территории Казахстана применялась арабская графика.

Отход от рунической письменности, распространение арабского языка и арабской графики начались после принятия ислама.

7 августа 1929 года Президиумом ЦИК СССР и СНК СССР было принято постановление о введении нового латинизированного алфавита «Единый тюркский алфавит».

Латинизированный алфавит официально использовался с 1929 по 1940 год, после чего был заменен кириллицей.

13 ноября 1940 года был принят Закон «О переводе казахской письменности с латинизированной на новый алфавит на основе русской графики».

Таким образом, история изменения алфавита казахского языка определялась в основном конкретными политическими причинами.

В декабре 2012 года в своем ежегодном Послании народу Казахстана «Казахстан-2050» я сказал: «Нам необходимо с 2025 года приступить к переводу нашего алфавита на латиницу».

Это означает, что с этого времени мы должны во всех сферах начать переход на латинский алфавит.

То есть к 2025 году делопроизводство, периодические издания, учебники и все остальное мы начинаем издавать на латинице.

А сейчас приступим к подготовке начала перехода на латинский алфавит.

Переход на латиницу также имеет свою глубокую историческую логику. Это и особенности современной технологической среды, и особенности коммуникаций в современном мире, и особенности научно-образовательного процесса в XXI веке.

Поэтому 2025 год не за горами, и Правительству нужно иметь четкий график перехода казахского языка на латиницу.

В наших школах все дети изучают английский язык. Это – латиница. То есть для молодежи не будет проблем.

Полагаю, что до конца 2017 года необходимо с помощью ученых и широкой общественности принять единый стандартный вариант казахского алфавита в новой графике. С 2018 года начать подготовку кадров для преподавания нового алфавита и подготовку учебников для средней школы.

В ближайшие 2 года провести необходимую организационную и методическую работу.

Конечно, в период адаптации определенное время будет работать и кириллица.

Во-вторых, это проект «Новое гуманитарное знание. 100 новых учебников на казахском языке» по общественным и гуманитарным наукам.

Суть его состоит в следующем:

Мы должны создать условия для полноценного образования студентов по истории, политологии, социологии, философии, психологии, культурологии, филологии. Наша гуманитарная интеллигенция должна быть поддержана государством путем восстановления гуманитарных кафедр в вузах страны. Нам нужны не просто инженеры и медики, но и люди, хорошо понимающие современность и будущее.

Нам нужно перевести в ближайшие годы 100 лучших учебников мира с разных языков по всем направлениям гуманитарного знания на казахский язык и дать возможность нашей молодежи учиться по лучшим мировым образцам. Уже в 2018/2019 учебном году мы должны начать обучать наших студентов по этим учебникам.

Для этих целей на базе уже существующих переводческих структур нужно создать негосударственное Национальное бюро переводов, которое бы по заказу Правительства начало эту работу уже летом 2017 года.

Чего мы добьемся этой программой?

Это прежде всего качественно другой уровень подготовки сотен тысяч наших студентов.

Далее, это подготовка кадров, адаптированных к глобальной конкуренции в сфере знания.

Наконец, это те люди, которые и станут главными проводниками принципов модернизации сознания – открытости, прагматизма, конкурентоспособности. Будущее творится в учебных аудиториях.

Наше социальное и гуманитарное знание долгие годы было законсервировано в рамках одного учения и в рамках одного взгляда на мир. Выход на казахском языке 100 лучших учебников мира даст эффект уже через 5–6 лет. Нужно брать все самое современное и иметь переводы на государственный казахский язык. И это задача государства.

Правительству необходимо проработать этот вопрос и решить его с учетом переводческих кадров, авторских прав, учебно-методических программ, профессорско-преподавательского состава и т. д.

В-третьих, патриотизм начинается с любви к своей земле, к своему аулу, городу, региону, с любви к малой родине. Поэтому я предлагаю программу «Туған жер», которая легко перейдет в более широкую установку – «Туған ел».

«Туған жерін сүйе алмаған сүйе алар ма туған елін?» или «С чего начинается Родина?» В этих произведениях есть большой смысл.

Почему малая родина? Человек – существо не только рациональное, но и эмоциональное. Малая родина – это место, где ты родился и вырос, а порой и прожил всю жизнь.

Там горы, реки, рассказы и мифы об их возникновении, имена людей, оставшихся в памяти народа. Можно продолжить перечисление. Все это важно.

Особое отношение к родной земле, ее культуре, обычаям, традициям – это важнейшая черта патриотизма. Это основа того культурно-генетического кода, который любую нацию делает нацией, а не собранием индивидов.

На протяжении столетий наши предки защищали конкретные места и районы, сохранив для нас миллионы квадратных километров благодатной земли. Они сохранили будущее.

Что означает на практике любовь к малой родине, что означает программа «Туған жер»?

Первое: необходимо организовать серьезную краеведческую работу в сфере образования, экологии и благоустройства, изучение региональной истории, восстановление культурно – исторических памятников и культурных объектов местного масштаба.

Например, лучшая форма патриотизма – это изучение истории родного края в средних школах.

Второе: это содействие бизнесменам, чиновникам, представителям интеллигенции и молодежи, которые, переехав в другие регионы страны, хотели бы поддержать свою малую родину. Это нормальное и патриотическое желание, и его нужно поддерживать, а не запрещать.

Третье: местным властям нужно системно и организовано подойти к программе «Туған жер».

Нельзя пускать эту работу на самотек, потому что она требует взвешенности и правильности в понимании.

Мы должны найти разные формы поддержки и социального уважения, которые помогут малой родине, включая механизм спонсорской помощи. Здесь огромное поле для работы.

Мы можем быстро озеленить наши города, значительно помочь компьютеризации школ, поддержать региональные вузы, художественные фонды местных музеев и галерей и т. д.

Кратко говоря, программа «Туған жер» станет одним из настоящих оснований нашего общенационального патриотизма.

От малой родины начинается любовь к большой родине – своей родной стране (к Казахстану).

В-четвертых, наряду с проектом «Туған жер», который направлен на местные, локальные объекты и поселения, нам необходимо укрепить в сознании народа и другое – общенациональные святыни.

Нам нужен проект «Духовные святыни Казахстана», или, как говорят ученые, «Сакральная география Казахстана».

У каждого народа, у каждой цивилизации есть святые места, которые носят общенациональный характер, которые известны каждому представителю этого народа.

Это одно из оснований духовной традиции. Для Казахстана это особенно важно. Мы – огромная по территории страна с богатой духовной историей. Иногда наши размеры играли разную роль в истории. Но никогда в народе не прерывалась связь в этом духовном географическом поясе.

Однако при этом за всю историю мы не создали единое поле, единую цепочку этих важных с точки зрения культуры и духовного наследия святых мест.

Вопрос даже не в реставрации памятников, зданий, сооружений.

Вопрос в том, чтобы увязать в национальном сознании воедино комплекс памятников вокруг Улытау и мавзолея Кожая Ахмета Яссауи, древние памятники Тараза и захоронения Бекет – Ата, древние комплексы Восточного Казахстана и сакральные места Семиречья, и многие другие места. Все они образуют каркас нашей национальной идентичности.

Когда сегодня говорят о воздействии чуждых идеологических влияний, мы не должны забывать, что за ними стоят определенные ценности, определенные культурные символы других народов. А им может противостоять только собственная национальная символика.

Культурно – географический пояс святынь Казахстана – это и есть такая символическая защита и источник гордости, который незримо несет нас через века.

Это один из элементов каркаса национальной идентичности, поэтому впервые за тысячелетнюю историю мы должны разработать и осуществить такой проект.

В течение года Правительству в диалоге с общественностью нужно разработать этот проект и увязать в нем три элемента:

1. Нужна образовательная подготовка каждого казахстанца по роли и месту этого «Культурно-географического пояса».

2. Наши СМИ должны серьезно и системно заняться национальными информационными проектами в этой связи.

3. Внутренний и внешний культурный туризм должен опираться на это символическое наследие народа. По своему культурному значению тот же Туркестан или Алтай имеют не просто национальное или континентальное значение, – это глобальные величины.

В-пятых, конкурентоспособность в современном мире и конкурентоспособность культур. Огромная часть успеха США в эпоху «холодной войны» – это успехи Голливуда. Если мы хотим быть нацией со своим неповторимым местом на глобальной карте XXI века, то мы должны реализовать еще один проект – «Современная казахстанская культура в глобальном мире».

Речь идет о том, чтобы мир узнал нас не только по ресурсам нефти и крупным внешнеполитическим инициативам, но и по нашим культурным достижениям.

О чем должна пойти речь в этом проекте?

Первое – нужен целевой подход, чтобы отечественная культура зазвучала на шести языках ООН: английском, русском, китайском, испанском, арабском, французском.

Второе – это должна быть именно современная культура, та, что создана и создается нашими современниками.

Третье – это должна быть абсолютно современная по форме подачи материала методика. Например, это не просто книги, но весь набор мультимедийного сопровождения.

Четвертое – должна быть серьезная государственная поддержка. В частности, системная работа Министерства иностранных дел, Министерства культуры и спорта, Министерства информации и коммуникаций.

Пятое – огромная роль всей нашей творческой интеллигенции, в том числе Союза писателей и Академии наук, университетов и общественных организаций.

Что из нашей современной культуры должно продвигаться в мире?

Это очень серьезная и трудоемкая работа, которая включает не только отбор лучших произведений национальной культуры, но и презентацию их за рубежом.

Это и огромная переводческая работа, и специальные методы продвижения наших культурных достижений – книг, пьес, скульптур, картин, музыкальных произведений, научных открытий и т. д.

Все это конструктивная и благородная задача. Полагаю, что 2017 год должен стать решающим: мы должны четко определиться, что хотим показать миру в сфере культуры. А реализовать эту уникальную программу можно за 5 – 7 лет.

Впервые за тысячелетнюю историю наша культура зазвучит на всех континентах и на всех главных языках мира.

В-шестых, я предлагаю направить внимание общества на современность, на историю наших современников. Это можно реализовать в проекте «100 новых лиц Казахстана».

История Независимости – это всего лишь четверть века. Но какая! Исторический масштаб свершений не вызывает сомнений. Однако часто за рядом цифр и фактов не видно живых человеческих судеб. Разных, ярких, драматических и счастливых.

Проект «100 новых лиц Казахстана» – это история 100 конкретных людей из разных регионов, разных возрастов и национальностей, которые добились успеха за эти стремительные годы.

Это должны быть конкретные истории конкретных людей, это облик современного Казахстана. Рядом с нами столько выдающихся современников, которых породила эпоха Независимости. Их рассказ о жизни убедительнее любой статистики. Мы должны сделать их героями нашей телевизионной документалистики. Мы должны сделать их образцом для подражания, для трезвого и объективного взгляда на жизнь.

Современная медиакultura строится не на «говорящих головах», а на создании подлинных историй жизни. Вот создание таких подлинных историй и должно стать предметом профессиональной работы наших средств массовой коммуникации.

Этот проект нужно ориентировать на решение трех задач:

Показать обществу реальное лицо тех, кто своим умом, руками и талантом творит современный Казахстан.

Создать новую мультимедийную площадку информационной поддержки и популяризации наших выдающихся современников.

Создать не только общенациональные, но и региональные проекты «100 новых лиц». Мы должны знать тех, кто составляет золотой фонд нации.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Государство и нация – не статичная конструкция, а живой развивающийся организм. Чтобы жить, нужно обладать способностью к осмысленной адаптации.

Новая глобальная реальность пришла без стука и разрешения ко всем – именно поэтому задачи модернизации стоят сегодня практически перед всеми странами.

Время не останавливается, а значит, модернизация, как и сама история, – продолжающийся процесс.

На новом разломе эпох у Казахстана есть уникальный исторический шанс через обновление и новые идеи самим построить свое лучшее будущее.

Я уверен: казахстанцы, особенно молодое поколение, понимают важность предложения нашей модернизации.

В новой реальности внутреннее стремление к обновлению – это ключевой принцип нашего развития. Чтобы выжить, надо измениться. Тот, кто не сделает этого, будет занесен тяжелым песком истории.